

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

**CADRUL DE REFERINȚĂ AL *EDUCAȚIEI TIMPURII*
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

CHIȘINĂU 2018

CUPRINS:

PRELIMINARII

I. Sistemul *Educației timpurii* în Republica Moldova

- 1.1. Cadrul normativ al educației timpurii
- 1.2. Structura și formele de organizare a *Educației timpurii*

II. Poziționări teoretice/ conceptuale ale *Educației timpurii*

- 2.1. Poziționări psihologice ale *Educației timpurii*
- 2.2. Poziționări pedagogice ale *Educației timpurii*

III. Referințe ale curriculumului pentru *Educație timpurie*

- 3.1. Conceptul curriculumului pentru *Educație timpurie*
- 3.2. Produse curriculare pentru *Educație timpurie*
- 3.3. Structura curriculumului pentru *Educație timpurie*

IV. Managementul implementării și monitorizării curriculumului pentru *Educație timpurie*

- 4.1. Strategia implementării și monitorizării curriculumului pentru *Educație timpurie*
- 4.2. Metodologia și instrumentarul de monitorizare a curriculumului pentru *Educație timpurie*
- 4.3. Asigurarea didactică a procesului de *Educație timpurie*

V. Resursele umane în sistemul de *Educație timpurie*

- 5.1. Competențe profesionale ale cadrului didactic și managerial
- 5.2. Orientări în formarea inițială și continuă a personalului

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

ABREVIERI

APL - Administrarea publică locală

CRET - Cadrul de referință al educației timpurii

CES - Cerințe educaționale speciale

ET - Educație timpurie

EÎTC - Educație și Îngrijire Timpurie a Copilului

ISCED - Clasificarea Internațională Standard a Educației (traducere din *limba engleză*)

MECC - Ministerul Educației, Culturii și Cercetării

OLSDÎ - Organul local de specialitate în domeniul învățământului

SET - Sistemul educației timpurii

EÎTC - Educația și Îngrijirea Timpurie a Copilului

IET – Instituție de educație timpurie

PSSE – Pachet standard de servicii educaționale

Cadrul de referință al educației timpurii (CRET) este expresia politicii educaționale naționale în domeniul educației timpurii. Prezentul document concretizează viziunea asupra *copilului*, acceptată și promovată prin cadrul normativ și de politici în sistemul educațional din Republica Moldova; stabilește aspectele specifice ale procesului educațional; asigură convergența eforturilor în extinderea, aprofundarea, dezvoltarea educației copilului de la naștere până la 7 ani și corelarea cu nevoile multiple ale copilului și familiei, asigurarea stării de bine a copilului, asigurarea accesului și șanselor egale la o educație de calitate fiecărui copil.

Astfel, CRET constituie concomitent condiție și consecință a procesului de elaborare și promovare a politicilor educaționale pe dimensiunea educației timpurii.

CRET se bazează pe teoriile și practicile mondiale de succes în domeniul educației timpurii.

Cadrul de referință al educației timpurii, în calitate de „document de politici educaționale”, dar și de „document de fundamentare teoretică, metodologică și praxiologică a educației timpurii are următoarele funcții:

- **de fundamentare**, întrucât definește reperele conceptuale și prezintă elementele esențiale ale educației timpurii în sistemul educațional din Republica Moldova (abordări asupra copilului și ale procesului educațional, fundamente filozofice, psihologice, pedagogice și sociale ale educației timpurii etc.);
- **reglatoare și normativă**, întrucât definește cadrul de politici și de elaborare/dezvoltare curriculară și circumscrie dimensiunile esențiale ale procesului educațional;
- **integratoare** - prin esența sa documentul vizat asigură, pe de o parte, coerența curriculară și trecerea lină de la educația timpurie la învățământul primar, iar, pe de altă parte, crează noi perspective de dezvoltare și educație a copilului în perioada timpurie.

Cadrul de referință al educației timpurii se adresează:

- conectorilor de politici în domeniul educației timpurii;
- factorilor de decizie;
- conectorilor de curriculum, experților și specialiștilor în domeniul educației timpurii;
- autorilor de resurse educaționale;
- cadrelor didactice și profesionale, studenților din mediile academice;
- managerilor și cadrelor didactice din instituțiile de învățământ general care oferă servicii de educație timpurie;
- părinților și altor instituții/persoane interesate (donatori, agenți economici, ONG-uri naționale și internaționale etc.).

Cadrul de referință stabilește caracteristicile definitorii ale educației timpurii care vor fi respectate în toate procesele de reactualizare a politicilor educaționale, inclusiv celor curriculare.

Educația constituie axa centrală a politicii unui stat, factorul de bază în transmiterea și crearea de noi valori culturale și general-umane, de dezvoltare a capitalului uman, de formare a conștiinței și identității naționale. Educației îi revine rolul primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere.

În Republica Moldova, atât politicile educaționale, cât și curriculumul național elaborat și aplicat în decursul ultimului deceniu exprimă o ritmicizare a schimbărilor și a ajustărilor, fapt care a condus la o evoluție în domeniu educației timpurii racordat la politicile educaționale naționale și internaționale.

Educația timpurie reprezintă ansamblul acțiunilor și influențelor pedagogice *care vizează creșterea, îngrijirea și sănătatea pentru dezvoltarea optimă și stimularea acesteia la copii din primele momente ale evoluției lor până la intrarea în școală*. Așadar, educația timpurie vizează acțiunea multidimensională și multifactorială a formării-dezvoltării persoanei în intervalul cuprins între naștere și momentul intrării în școală.

Or, educația timpurie reprezintă o preocupare tot mai vizibilă, dobândind și un statut din ce în ce mai semnificativ, nu doar ca parte componentă a sistemului educațional, ca treaptă necesară și indispensabilă în procesul de dezvoltare al copilului, ci, în mod evident, ca fază inițială a învățării pe tot parcursul vieții, care își are începuturile în copilărie. În acest sens, CRET are ca scop sporirea gradului de conștientizare profesională a personalului din sistemul educației timpurii, implicarea părinților în serviciile educației timpurii și cooperarea multi-profesională între diferitele servicii ce sprijină copiii și familiile lor, înainte de începerea învățământului primar. Totodată, orientările CRET, corelat cu politicile educaționale ale Republicii Moldova, formează cadrul național pentru promovarea bunăstării, dezvoltării și învățării copiilor.

Educația timpurie în sistemul de învățământ din Republica Moldova se bazează pe **abordarea holistică a dezvoltării copilului** și **abordarea centrată pe copil** în procesul educațional. De aceea, dezvoltarea fizică, socio-emoțională, cognitivă și a limbajului în copilărie constituie aspecte decisive pentru viitorul adult.

Calitatea educației, a îngrijirii și protecției copilului de la naștere până la 6/7 ani depinde de cei care interacționează cu copiii, zi de zi: părinți sau educatori, lucrători medicali, întreg personalul instituției de educație timpurie, alți actori ai comunității/societății – toți acționând coerent și având în atenție permanentă copilul și particularitățile lui.

Prin urmare, CRET asigură *accesul egal la educație timpurie de calitate pentru toți copiii* [37], din perspectiva tratării ei ca pregătire pentru școală, care le-ar favoriza o dezvoltare plină (fizică, socio-emoțională, cognitivă și a limbajului) și ar asigura succesul debutului școlar.

Reformele implementate în sistemul educațional la nivel internațional și național au punct de plecare *abordarea curriculară centrată pe copil*. De aceea, CRET include repere teoretice privind *abordarea holistică / globală a copilului; curriculum centrat pe competențele copilului; starea de bine a copilului; abordarea integrată a domeniilor de activitate prin competențele transversale ale educației timpurii; corelarea domeniilor de dezvoltare cu domeniile de activitate; bucuria și plăcerea de a învăța atât în limba maternă cât și într-o altă limbă /; parteneriatul socio-educational (implicarea directă a familiei-comunității/societății în procesul de creștere, îngrijire, educație), mediu de învățare securizat (fizic și afectiv), stimulativ, jucăuș, confortabil și incluziv al educației timpurii, valorificarea formelor de organizare formale-nonformale-informale*.

I. SISTEMUL EDUCAȚIEI TIMPURII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Educația timpurie - parte componentă a sistemului educațional din Republica Moldova, are drept scop principal dezvoltarea holistică a copilului și pregătirea pentru integrarea în activitatea școlară (Codul educației, art.23, alin.(1)).

1.1. Cadrul normativ al educației timpurii

Sistemul educației timpurii este gestionat de un cadru normativ de ordin internațional și național (a se vedea *cadrul legislativ-normativ* din *Bibliografie*) care susține și conturează, printr-o serie de documente (concepții, strategii, studii și cercetări, recomandări, comunicate, rapoarte etc.), viziunea de ansamblu cu privire la importanța critică/crucială pe care o are vârsta de 0-7 ani în dezvoltarea adultului și, respectiv, a sprijinului acordat de timpuriu copilului în devenirea sa prin instrumentele educației timpurii, precum și necesitatea coerenței și a calității serviciilor educaționale și conexe (de îngrijire, asistență medicală, alimentație, supraveghere, somn) în interiorul acestui nivel. În mod similar, contextul actelor normative de ordin național, creează o perspectivă favorabilă și flexibilă pentru conturarea și evoluția, în continuare, a educației timpurii.

Conform *Codului Educației al Republicii Moldova* [3], Educația timpurie constituie nivelul zero (conform clasificării internaționale ISCED) al sistemului de învățământ din Republica Moldova, care se structurează pe două cicluri (a se vedea *figura 1*):

a) *educația antepreșcolară, pentru copiii de la naștere până la vârsta de 3 ani;*

b) *învățământul preșcolar, pentru copiii cu vârsta de la 3 până la 6(7) ani.*

Educația copilului de la naștere la 6/7 ani se realizează prin următoarele forme:

- *educație formală,*
- *educație nonformală,*
- *educație informală.*

1.2. Structura și formele de organizare a educației timpurii

Educația formală constituie educația intenționată, sistematică și evaluată, încredințată specialiștilor din domeniul acceptat instituțional, juridic, statal și social, al educației (educatori, învățători etc.). Acest tip de educație cuprinde totalitatea influențelor și acțiunilor organizate sistematic, gradate cronologic și elaborate în cadrul unor instituții specializate, în vederea formării personalității copilului.

Educația formală se realizează instituționalizat în cadrul sistemului de învățământ din Republica Moldova. În funcție de *vârsta și necesitățile copiilor* instituțiile de educație timpurie se clasifică în:

- ✓ *creșe (pentru copiii cu vârsta sub 3 ani);*
- ✓ *grădinițe (pentru copiii cu vârsta 3-6/7 ani);*
- ✓ *instituții rezidențiale (pentru copiii cu vârsta până la 6/7 ani);*
 - pentru copiii orfani,
 - pentru copiii rămași fără îngrijire părintească,
 - instituții de tip sanatorial pentru copiii cu boli cronice,
 - instituții de învățământ special,
 - penitenciare,
 - instituții medicale.
- ✓ *centre comunitare (pentru copiii cu vârsta până la 6/7 ani);*
- ✓ *complexe educaționale cu programe combinate (grădiniță-creșă, școală primară-grădiniță și gimnaziu grădiniță).*

În funcție de **tipul de proprietate**, instituțiile de educație timpurie se clasifică în:

1) instituții publice (IP) de educație timpurie – se creează în conformitate cu decizia organelor administrației publice locale;

2) instituții private (IPR) de educație timpurie – se creează prin decizia fondatorului privat.

Educația timpurie în Republica Moldova este reglementată de Codul Educației.

Responsabilitatea administrativă pentru educația timpurie o poartă Ministerul Educației, Culturii și Cercetării pe partea de curriculum, proces educațional, formarea inițială și continuă a cadrelor didactice. Pe partea financiară și administrativ-gospodărească responsabilitatea îi revine administrației publice locale de nivelul I. Tot aceasta este în drept să înființeze, reorganizeze și lichideze instituțiile de educație timpurie din teritoriul administrat în funcție de necesitățile comunității.

Educația timpurie în Republica Moldova include două cicluri:

- (1) **educația antepreșcolară** – organizată pentru copiii cu vârsta de sub 3 ani - se realizează în familie; la solicitarea părinților, autorităților publice locale pot organiza instituții de educație timpurie cu finanțare de la bugetele locale; oferă servicii educaționale și, după caz, de îngrijire și protecție conform pachetului standard de servicii, stabilit de Guvern; realizează programul educațional de bază – dezvoltarea holistică a copilului conform curriculei și standardelor educaționale de stat, creează condiții pentru adaptarea și socializarea timpurie a copiilor.
- (2) **învățământul preșcolar** – organizat pentru copiii cu vârsta 3-6(7) ani. În cadrul acestuia statul suportă cheltuielile pentru serviciile educaționale și de îngrijire în instituțiile publice, inclusiv pentru copiii cu cerințe educaționale speciale; oferă servicii educaționale, de îngrijire și protecție conform Pachetului standard de servicii (PSSE) stabilit de Guvern; realizează programul educațional de bază – dezvoltarea holistică a copilului și pregătirea către școală în conformitate cu curriculumul și standardele naționale, și, după caz, – servicii de reabilitare/recuperare pentru copiii cu CES în modul stabilit de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.

Instituțiile de educație timpurie activează la program normal (pentru un maximum de 12 ore) sau redus (pentru un maxim de 4-6 ore pe zi). Pot funcționa și grupe de copii cu vârste mixte.

Completarea grupelor de copii se face în conformitate cu districtul școlar, stabilit de Administrarea publică locală (APL), după criteriul de vârstă și fără probe de concurs.

Legislația actuală este permisivă și pentru crearea serviciilor private de educație timpurie, acestea fiind obligate să respecte standardele educaționale de stat.

Conform Constituției Republicii Moldova, toți copiii, cetățeni ai Republicii Moldova, beneficiază de dreptul la educație de calitate.

Instituțiile de educație timpurie, la solicitare, pot implementa Programe Educaționale alternative celui de stat: Programul Educațional Waldorf, Programul Educațional Maria Montessori, Frene, aprobate inițial de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.

Statul suportă cheltuielile pentru serviciile de învățământ preșcolar și de îngrijire în instituțiile publice pentru toți copiii, inclusiv pentru cei cu cerințe educaționale speciale.

În cazul în care educația copiilor de vârstă antepreșcolară se realizează în familie, părinții beneficiază de finanțare de la bugetul public național, conform legislației în vigoare. La solicitarea părinților, autoritățile administrației publice locale pot organiza educația antepreșcolară cu finanțare de la bugetele locale.

Procesul educațional se realizează, obligatoriu, pentru toate tipurile de instituții de educație timpurie, indiferent de forma de organizare, programul educațional și tipul de proprietate - în baza Curriculumului și a Standardelor, aprobate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.

În funcție de **nivelul de obligativitate**, doar **grupa pregătitoare** din educația timpurie face parte din învățământul obligatoriu, celelalte grupe de vârstă au caracter neobligatoriu.[3]

Educația nonformală reprezintă ansamblul acțiunilor și al influențelor pedagogice desfășurate, succesiv sau simultan, în afara sistemului formal al educației, pentru a răspunde unei mari varietăți de cerințe de învățare, cum ar fi cele de educație complementară (paralelă cu grădinița), contribuind la formarea, dezvoltarea personalității copilului.

Această formă de educație desemnează o realitate educațională mai puțin formalizată, dar întotdeauna cu efecte normativ-educative. Conținutul educației nonformale este organizat pe arii de interes (și nu pe ani de studiu sau discipline academice), iar formele sunt foarte diverse ca durată, modalitate de organizare sau predare. Promovarea ei va asigura cadrul necesar pentru crearea unui mediu educațional favorabil desfășurării activităților educative, bazate pe cunoaștere, competitivitate și creativitate.

Educația informală constituie o educație incidentală, spontană, neașteptată, incluzând totalitatea influențelor neintenționate, eterogene și difuze, prin care fiecare persoană dobândește cunoștințe, abilități și aptitudini din experiențele sale zilnice. Printre influențele informale mai semnificative sunt cele exercitate de grupurile de prieteni, diferite instituții culturale (de exemplu: muzee, teatre, biblioteci, biserici etc.) mass-media (de exemplu: emisiuni televizate pentru copii, desene animate etc.).

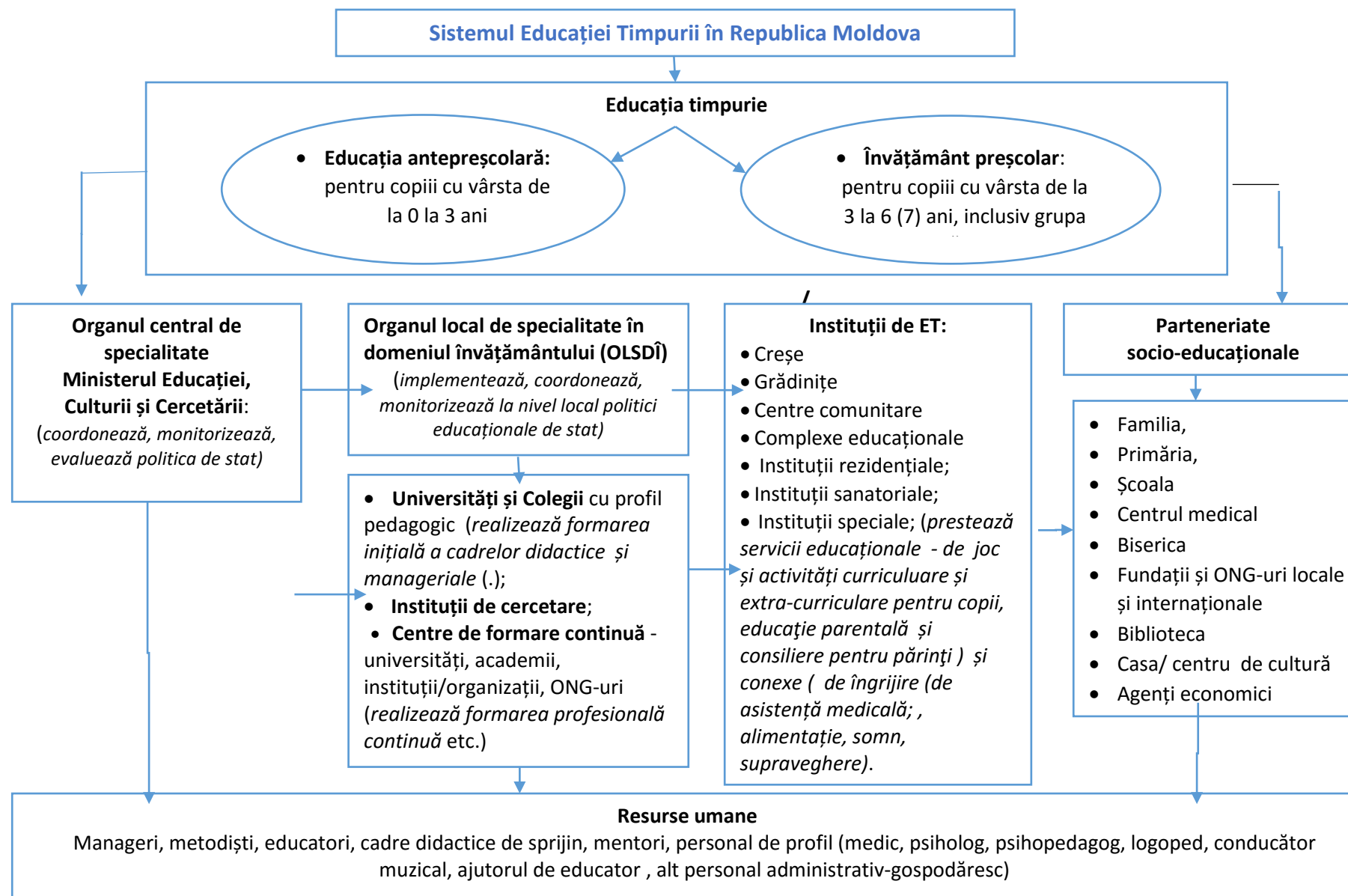

Figura 1. Organigrama Sistemului Educației Timpurii în Republica Moldova

II. POZIȚIONĂRI TEORETICE/ CONCEPTUALE ALE EDUCAȚIEI TIMPURII

2.1. Poziționări psihologice ale educației timpurii

Educația timpurie în Republica Moldova se fundamentează pe următoarele teorii psihologice [52]:

Teoria privind dezvoltarea cognitivă (Jean Piaget - 1896-1980)

Ideile lui *Jean Piaget*, privind impactul învățării prin descoperire și explorare asupra dezvoltării copiilor mici, constituie baza educației în copilăria timpurie. Se susține, că dezvoltarea copilului este strâns legată de influența mediului și a modului propriu de învățare, din care cauză învățarea necesită să se potrivească cu tipul de funcționare intelectuală a acestuia; demonstrează rolul activ al copilului în explorarea oamenilor și a lucrurilor, astfel progresând în dezvoltarea sa cognitivă și morală.

Conform teoriei lui Piaget, mediul are un rol important în acumularea cunoștințelor, de aceea copiii au nevoie de interacțiune cu mediul înconjurător pentru a câștiga competență intelectuală. Teoria lui Piaget susține că toți copiii pot fi percepuți ca „mici oameni de știință”, care construiesc, în mod activ, cunoștințele și înțelegerea lor despre lumea înconjurătoare.

Jean Piaget, adept fidel al constructivismului, s-a impus prin „teoria stadială a dezvoltării cognitive” a copilului, conform căreia:

- Dezvoltarea intelectuală a copilului trece prin mai multe stadii sau etape succesive.

- Consecutivitatea acestora este universală, generală, iar gradul de dezvoltare a copilului poate varia de la un domeniu la altul, precum și în funcție de cultură și mediu.

- Copiii traversează aceleași etape în dezvoltarea lor, dar o fac cu pași diferiți, de aceea vârsta nu se suprapune cu etapa.

- Etapele constituie trepte spre moduri de gândire tot mai sofisticate. Cu fiecare etapă copilul învață anumite operații ca structuri mintale organizate. Stadiul nou nu-l exclude pe cel anterior, noile condiții suprapunându-se celor anterioare. Dacă într-un stadiu n-au fost asimilate anumite operații, în stadiul următor dificultățile de învățare vor fi inerente.

- Stadiile semnificative în procesul de învățare și formare a personalității copilului sunt:

- stadiul inteligenței senzomotorii, cuprins între 0 și 2 ani;
- stadiul gândirii preoperaționale, cuprins între 2 și 6 /7ani;
- stadiul operațiilor concrete, cuprins între 6/7 și 10/11 ani;

- Structurile psihologice sunt grupuri de scheme mintale care iau naștere prin interiorizarea acțiunilor cu obiectele. Copiii își construiesc structuri mintale noi prin care asimilează mediul. Structura și relațiile cu mediul se construiesc pe plan psihic în mod dinamic, sub formă de acțiuni, operații, grupuri de operații, întâi concrete, apoi în formațiuni logice.

- Dezvoltarea/învățarea este constantă reciprocă între procesul de asimilare și adaptare. Prin asimilare, copilul corelează obiectul cu schema deja existentă, prin adaptare- își modifică schema conform obiectului. Cunoașterea noului confruntă procesul

de asimilare și acomodare. Înțelegerea se produce doar atunci când aceste procese se află în echilibru.

- În dezvoltarea ontogenetică, învățând, copilul supune obiectele sau fenomenele schemelor sale de asimilare: a aplica, a tăia (inteligenta senzomotorie), a seria, a clasifica (operații logice), a scădea, a aduna (operații numerice), a relaționa fenomenele (explicații cauzate) etc.

Dobândind aceste operații în mod stadial, copilul este capabil să le aplice la o mai mare varietate de fenomene, obiecte, contexte, cu mențiunea că ele pot fi cucerite doar printr-o activitate internă.

❖ *Teoria învățării socio-culturale și zona proximei dezvoltări (Lev Vâgotsky - 1896-1934)*

Lev Vâgotsky considera că micuții învață foarte bine în baza propriilor experiențe. Teoria sa socio-culturală sugerează, de asemenea, că părinții, îngrijitorii, colegii și mediul cultural, în general, sînt responsabili pentru funcțiile superioare ale copilului. Vâgotsky susținea, că dezvoltarea pune în evidență două trăsături importante: 1) fiecare formă nouă a experienței sociale se bazează pe cea anterioară, dând naștere la noi forme de adaptare; 2) interacțiunea între stadiul parcurs și stadiul actual modifică dezvoltarea psihică a copilului, subliniind că socialul este esențial în dezvoltarea psihică a individului uman.

După Vâgotschi, dezvoltarea copilului se produce prin stabilirea relației dintre *socializare și educație*.

Drept idei-cheie se menționează *caracterul social al învățării*: informația nouă este dobândită zilnic, înglobată în evenimentele cotidiene și capătă semnificație în virtutea relevanței sale prin importanța, complexitatea, natura ei interactivă și caracterul social al experiențelor.

În contextul *zonelor dezvoltării L.Vâgotsky* diferențiază:

- *zona actualei dezvoltări*, adică „spațiul” solicitărilor în care subiectul soluționează independent situațiile de problemă; structurile psihologice sunt mature;

- *zona proximei dezvoltări*, vizează spațiul în care copilul ajunge să soluționeze problema, dar numai cu ajutorul adultului. Esențială rămâne disponibilitatea copilului de a accepta și a profita de ajutor; structurile psihologice se află în proces de formare. Orientarea procesului educațional spre zona proximei dezvoltări este condiție prioritară pentru educația copilului

❖ *Teoria dezvoltării psihosociale (Erik Erikson - 1902-1994)*

Erik Erikson a propus o teorie a dezvoltării pe etape, dar aceasta se referă la dezvoltarea umană pe parcursul întregii vieți. Savantul opina, că fiecare etapă de dezvoltare se concentrează pe depășirea unui conflict. Succesul sau eșecul în gestionarea conflictelor la fiecare etapă poate afecta funcționarea de ansamblu. La etapa adolescenței, de exemplu, eșecul în dezvoltarea propriei identități creează confuzii în viața individului.

După Erikson, stadiile de dezvoltare a personalității includ opt etape psihosociale, care implică, în primul rând, modificarea

„Eu-lui”. Fiecare etapă de dezvoltare se concentrează pe depășirea unui conflict. Succesul sau eșecul acestuia la fiecare etapă poate afecta funcționarea de ansamblu.

În dependență de implicațiile educaționale, aceste stadii pot genera un produs psihologic pozitiv sau negativ (*încrederea-neîncrederea, autonomia-emanciparea, vinovăția-responsabilitatea, inferioritatea-inițiativa, conștientizarea identității Eu-lui – confuzia rolurilor*) care marchează dezvoltarea ulterioară a personalității.

❖ *Teoriile privind învățarea și dezvoltarea socială John Bowlby (1907-1990)*

John Bowlby considera, că relațiile timpurii cu părinții/îngrijitorii joacă un rol important în dezvoltarea copilului și continuă să influențeze relațiile sociale de-a lungul întregii vieți a acestuia.

❖ *Teoriile privind dezvoltarea comportamentală și a învățării sociale John B. Watson (1879-1958), Ivan Pavlov (1849-1936), Burrhus F. Skinner (1904-1982), Albert Bandura, a.n. 1925*

Teoriile privind dezvoltarea comportamentală a copiilor se concentrează asupra faptului, cum mediul înconjurător influențează dezvoltarea copilului și cum experiențele ne determină ca indivizi. Aceste teorii vizează doar comportamentele observabile, dezvoltarea fiind considerată o reacție de recompense, pedepse și stimuli. Teoriile promovează învățarea prin consolidare și adaptarea învățării la ritmul personal al copilului.

Potrivit teoriei învățării sociale, copiii învață noi comportamente prin observarea altor persoane. Spre deosebire de teoriile comportamentale, Bandura considera, că motivația externă nu este singurul mod prin care oamenii învață lucruri noi. Motivația intrinsecă, determinată de sentimentele de mândrie, satisfacție și realizare influențează, de asemenea, calitatea învățării. Prin observarea acțiunilor altora, inclusiv ale părinților și semenilor, copiii dezvoltă noi abilități și dobândesc noi informații.

❖ *Teoria jocului (Daniil B. Elkonin)*

Jocul – activitatea ludică de bază la vârsta timpurie, stimulează la copii dezvoltarea, efortul de perfecționare, favorizează apariția și dezvoltarea posibilităților de învățare sistematică și a celor de muncă. Jocul este folosit de către adult /educator în realizarea demersului metodologic al organizării procesului educativ din instituțiile preșcolare /centrele de educație timpurie, familie.

Jocul, condiționat psihologic și comunitar, relevă conținutul activităților sociale, tipice vârstei antepreșcolare și preșcolare, marchează resursele simbolismului la nivelul relației obiect al acțiunii-limbaj-operație.

❖ *Teoria inteligențelor multiple (Howard Gardner)*

Inteligențele multiple (socială /interpersonală, personală, spațială, lingvistică, logico-matematică, muzicală, corporal-chinestezică, naturalistă și existențială) influențează pozitiv

dezvoltarea personalității copilului din perspectiva cunoașterii pe sine *în devenirea sa de a fi omul creativ*.

Acestea reprezintă seturi de abilități, talente, deprinderi mentale, pe care le posedă, în anumite grade, orice om tipic dezvoltat.

Educația timpurie planificată și realizată din perspectiva inteligențelor multiple:

- condiționează centrarea pe copil și individualizare;
- facilitează interacțiunea cu lumea;
- asigură și susține succesul în autoexprimare;
- întărește imaginea de sine și sentimentul de competență.

❖ *Teoria învățării umaniste (Abraham Maslow, Carl B.Rogers)*

Ideea centrală a concepției este educația umanistă. Abordarea acestei teorii subliniază *latura non-intelectuală a învățării*, care pune accentul pe emoții, sentimente, pasiuni, valori și caracter: copilul învață cel mai bine de la adulții creativi care transmit semnificații, nu doar informații seci, care au o stimă de sine înaltă. (A. Maslow, B.Rogers).

Modelul ierarhic al trebuințelor umane cuprinde următoarele categorii de trebuințe: *fiziologice, de securitate, de apartenență și iubire, de stimă și respect, cognitive, estetice, de autoactualizare - de autorealizare și de valorificare a propriului potențial*.

❖ *Teoria învățării experiențiale (John Dewey)*

Această teorie valorifică principiile ca *să se învețe făcând sau școala/instituția este însăși viața*, care stă la baza teoriei despre educație și rolul învățământului într-o societate democratică (J.Dewey). Dezvoltarea se bazează pe nevoile interioare ale personalității, punerea în valoare a persoanei în cadrul grupului.

Cadrul de referință al educației timpurii valorifică teoriile și conceptele acceptate și aplicate în teoria și practica internațională contemporană pentru a crea o viziune de ansamblu clară asupra educației timpurii la nivel național. Recunoscute și aplicate cu succes la nivel mondial, teoriile psihopedagogice concretizează abordările și concepția actuală despre copil, copilărie, educație.

❖ *Educația timpurie, fiind o componentă esențială a educației pentru toți, construiește premisele unei educații incluzive.*

Educația pentru toți promovează accesul tuturor copiilor la educația de bază. Prin educație incluzivă se înțelege că educația nu trebuie să fie percepută ca un privilegiu pentru câțiva copii, ci ca un DREPT pentru toți copiii.

Educația timpurie conține următoarele elemente caracteristice care o reprezintă:

- Identifică startul dezvoltării individuale încă de la naștere;
- Construiește premisele socializării și participării sociale;
- Egalizează șansele la dezvoltare, participare și integrare;
- Responsabilizează educatorii, familia, comunitatea și societatea pentru dezvoltarea copiilor.
- Oferă o perspectivă pozitivă, umanistă, holistică asupra educației copilului prin activități de joacă și învățare.

❖ **Educația timpurie - semnificații conceptuale**

Conceptul de educație timpurie, în *prim sens*, se referă la declanșarea educației, lucru ce vizează pregătirea părinților, altor persoane care îngrijesc copilul mic pentru exercitarea unui rol cât mai adecvat în creșterea și educația lui, fie de intrarea mai devreme în instituția de educație timpurie (încă de la 2 ani).

Alt *sens*, mult mai complex și bogat, exprimă faptul că educația copilului este un domeniu prioritar și necesar de a fi abordat într-o viziune multiaspectuală, prin utilizarea termenilor/conceptelor precum: **îngrijire, nutriție, sănătate, protecție, stimulare, dezvoltare**.

Copilăria timpurie, cea mai importantă perioadă din viața copilului, este marcată de momente cruciale pentru succesul său de mai târziu, la școală și în viață. Intervenția adultului asupra copilului în această perioadă este fundamentală. Educația timpurie vizează, conform cercetărilor din ultimele decenii, perioada intrauterină de dezvoltare moment din care copilul începe să se dezvolte și să învețe, până la vârsta de 6/7 ani – vârsta debutului școlar. Studiile privind copilăria timpurie arată, că în dezvoltarea sa copilul parcurge mai multe perioade • *Perioada prenatală /din momentul concepției până la naștere*; • *Perioada de nou născut și sugar (0 – 1 an)*; • *Vârsta fragedă/antepreșcolară (1 – 3 ani)*; • *Vârsta preșcolară (3 – 6/7 ani)*; Educația timpurie se realizează atât în mediul familial, cât și în cadrul serviciilor specializate (creșa, grădinița, centru comunitar etc.). [62; 63]

**"Copilăria este un timp pentru a fi, a căuta și a face sens lumii.
Anii copilariei timpurii nu sunt doar pregătire pentru viitor, ci și pentru prezent"
(autor necunoscut)**

Caracteristicile copilului preșcolar

- Cei mai mulți copii ajung la vârsta preșcolară ca persoane active, experimentate și entuziaste.
- Ei sunt interesați de ei înșiși și de mediul care îi înconjoară și doresc să exploreze, să investigheze și să fie creativi. Ei au o curiozitate debordantă și un sentiment de mirare/uimire bine dezvoltat.
- Le place să stabilească relații bune cu adulții și colegii și să se bucure de comunicarea cu ei. Ei dezvoltă încrederea, stima de sine și autocontrolul. Ei aleg, de multe ori, să lucreze în perechi, în grupuri mici, iar unii dintre ei pot prezenta semne de lider. În alte momente, ei pot alege să se joace singuri.
- Ei dezvoltă concentrarea, perseverența, independența și perseverența, independența. În alte momente, ei pot alege să se joace singuri. Comunicarea cu ei. Ei dezvoltă încrederea, stima de sine și autocontrolul. Ei aleg, de multe ori, să lucreze în perioadă este fundamentală. Educația t
- Se bucură de povești, rime și muzică, le plac și exersează ritmurile/dansurile.
- Ei se bucură de jocuri și activități dinamice și devin independenți din punct de vedere fizic.

2.2. Poziționări pedagogice ale educației timpurii

Copilul inclus într-un sistem de EÎTC are următoarele

DREPTURI:

- de a fi educat într-un mediu sigur în care să beneficieze de protecție fizică și emoțională;
- de a avea acces la toate materialele și resursele educaționale;
- de a participa la procesul educațional și de a fi asistat și susținut de educator;
- de a fi tratat cu respect și corectitudine și de a fi protejat de abuzul de autoritate;
- de a fi protejat de impunerea unor restricții care nu sunt absolut necesare;

- de a învăța cu plăcere și interes și de a înțelege utilitatea cunoștințelor dobândite;
- la intimitate și confidențialitate;

RESPONSABILITĂȚI:

- de a-și purta de grijă;
- de a împărți cu alții resursele și echipamentele existente;
- de a întreține și de a utiliza echipamentele, evitând posibile accidente;
- de a fi afectuos, respectuos, săritor la nevoie, cooperant, de a comunica;
- de a asculta și de a ține cont de părerea celorlalți;
- de a-și asuma propriile acțiuni și consecințele acestora.

Ce înțelegem prin educația timpurie?

- *servicii* destinate copiilor de la naștere până la atingerea vârstei de 7 ani în cadrul diferitor tipuri de programe oferite de creșe, grădinițe, centre comunitare etc., precum și acasă și în cadrul programelor de recreere;
- *activități* desfășurate de către familie și pentru familie (inclusiv educație parentală).

De ce trebuie să îi acordăm importanță ?

- În primul an de viață creșterea copilului se dezvoltă rapid, asigurând mari posibilități de învățare.
- Până la vârsta de 3 ani copilul parcurge cea mai bună etapă pentru dezvoltarea inteligenței.
- Primii 3 ani din viața copilului sunt decisivi în formarea personalității și a comportamentului social; într-o perioadă scurtă de numai 36 luni copilul își dezvoltă capacitatea de a gândi și vorbi, de a învăța și a raționa, pune bazele valorilor personale și a comportamentului necesar pentru viața adultă.
- În perioada 3-7 ani copilul își descoperă propria identitate, dezvoltă o imagine de sine pozitivă, achiziționează cunoștințe, capacități, deprinderi și aptitudini necesare integrării școlare și pregătirii pentru viața de adult.

Ce este Educația și Îngrijirea timpurie a Copiilor ?

Educația și îngrijirea copiilor antepreșcolari și preșcolari este o interacțiune educațională care se desfășoară în diferite medii de viață ale copiilor mici (familie, instituție educațională, comunitate) cu scopul de a promova creșterea, dezvoltarea și învățarea lor echilibrată. Pentru ca eforturile educaționale ale familiilor și cadrelor didactice să formeze un tot întreg din punctul de vedere al copilului, este necesară o strânsă cooperare, adică un parteneriat viabil între părinți și cadre didactice în domeniul Educației și Îngrijirii Timpurii a Copilului (EÎTC).

EÎTC, supravegheată, sprijinită și gestionată în mod public, include îngrijire, educație și învățare/dezvoltare. EÎTC este o interacțiune și colaborare sistematică între profesioniștii din domeniile educație, sănătate, protecție.

EÎTC este construită pe o viziune holistică asupra creșterii, învățării și dezvoltării copiilor și este orientată spre obiective în care jocul este de o importanță primordială. Ea se bazează pe o gamă largă de cunoștințe psihopedagogice generale, în particular - cunoștințe speciale, informații cu caracter integrator pe domenii de dezvoltare și domenii de activitate umană și de cercetare, precum și experiență privind practica pedagogică.

O resursă primordială pentru EÎTC este personalul competent. Menținerea unei calități ridicate a EÎTC impune ca atât comunitățile educaționale, cât și cadre didactice și manageriale (educatori, conducători muzicali, psihologi, psihopedagogi, logopezi, cadre didactice de sprijin, metodiști), în particular, întreg personalul instituției care prestează servicii de educație timpurie, să aibă cunoștințe și abilități profesionale profunde.

Serviciile de EÎTC sunt furnizate în conformitate cu politica educațională națională de către autoritățile publice locale, ONG-uri, instituții/agenți economici, prestatori de servicii din sectorul privat. Educația și îngrijirea timpurie a copiilor și educația de bază formează un tot întreg, ce asigură coerență și continuitate în dezvoltarea copilului.

Îngrijire, educație și învățare-dezvoltare - un ansamblu integrat

EÎTC este un ansamblu care cuprinde dimensiunile intercorelate între îngrijire, educație și învățare-dezvoltare. Aceste dimensiuni sunt accentuate în mod diferit în funcție de vârsta copilului și situație. Cu cât copilul este mai mic, cu atât mai multă interacțiune are loc între copil și educator/ajutor de educator și alt personal în procesul de îngrijire. Aceste situații implică, de asemenea, educația, învățarea-dezvoltarea, fiind importante atât pentru bunăstarea generală a copilului, cât și pentru procesul de învățare.

Buna îngrijire oferă o bază pentru toate activitățile de EÎTC. Aceasta înseamnă, că nevoile fundamentale ale copiilor sunt satisfăcute, iar ei își pot direcționa atenția către alți copii și adulți, către mediul înconjurător, jucării și cărți, materiale didactice, echipamente, joc și activitate. Cu cât copilul este mai mic, cu atât mai multă grijă îi trebuie din partea adulților.

O combinație bună a îngrijirii și educației poate promova imaginea pozitivă despre sine la copil, abilități expresive și interactive, precum și dezvoltarea gândirii, imaginației, creativității, independenței etc. Ziua copilului constă dintr-o varietate de situații cotidiene, care formează o bază pentru un ritm cotidian bine definit, dar flexibil și antrenant. Îngrijirea și alte situații interactive și sarcini mici, care formează cotidianul copilului, sunt importante pentru învățare și dezvoltare. Educatorii încorporează, astfel, dimensiunea predării-învățării-evaluării în diferite faze/momente ale zilei copilului.

Caracteristicile distinctive ale educației timpurii sunt următoarele:

- Copilul este unic și, din această perspectivă, abordarea lui necesită să fie holistică și comprehensivă din toate punctele de vedere ale dezvoltării sale – fizic, socio-emoțional, cognitiv, lingvistic;
- Este important să avem o abordare *fundamentală a conceptelor de* îngrijire, nutriție, sănătate, educație a copilului;
- La nivelul relației „educaționale”, adultul/educatorul este un „partener” de joc matur care cunoaște toate nuanțele, detaliile jocului, regulile/norme care trebuie respectate;
- Activitățile desfășurate în cadrul procesului educațional (și nu numai) sunt adevărate ocazii/opportunități de învățare situațională și problematizată;
- Părintele este parte a „cercului formativ/educațional”, fiind partenerul-cheie în educația copilului, iar relația *familie – grădiniță - comunitate* reprezintă triadă hotărâtoare cu efecte de lungă durată asupra dezvoltării copilului.

Sistemul educației timpurii din Republica Moldova nu numai că stimulează oportunitățile de dezvoltare pentru copii, dar și contribuie, de asemenea, la o mai mare implicare și un sprijin pentru părinți.

Imaginea comună asupra copilului: fiecare copil este unic, cu propria sa personalitate, potențial, nevoi individuale, condiții specifice de viață, ritm propriu de dezvoltare. Copilul este considerat a fi o persoană competentă, agent activ în căutarea sensurilor, persoană dornică să învețe, să trăiască aici și acum, să construiască propria dezvoltare. De asemenea, copilul are drepturi, inclusiv dreptul la educație și îngrijire. În această imagine holistică a copilului, Sistemul educației timpurii (SET) oferă fiecărui copil posibilitatea de a se dezvolta în cel mai bun mod posibil, iar *îngrijirea și educația* constituie o unitate indivizibilă în acest sens.

Viziunea comună asupra părinților: părinții sunt primii educatori și trebuie să fie implicați activ în practica educațională a IET. Este important să se țină seama și să se respecte diversitatea

familiilor și diferitele convingeri și opinii privind educația și îngrijirea. Cu alte cuvinte, IET necesită să adauge și să susțină educația de acasă (din familie), și nu neapărat să o substitue sau să o compenseze. Familia acționează în parteneriat cu educatorul și cu comunitatea, astfel încât să se asigure continuitatea și coerența procesului de educație a copilului.

Valori și principii promovate în sistemul de educație timpurie

Valorile și principiile care stau la baza EÎTC în Republica Moldova se bazează pe convențiile internaționale și pe legislația națională privind drepturile copilului.

Din perspectiva valorii de bază a Convenției privind Drepturile Copilului - DEMINITATEA UMANĂ – EÎTC în Republica Moldova promovează următoarele **VALORI**:

- *Interesul superior al copilului;*
- *Dreptul fundamental la viață și creștere, învățare-dezvoltare deplină garantată în conformitate cu potențialul nativ; Echitate și non-discriminare, egalitate de tratament:* asigurarea de șanse egale pentru un început bun în viață tuturor copiilor, indiferent de gen, etnie, religie, nivel de dezvoltare, mediul de proveniență printr-o abordare educațională echilibrată și incluzivă.
- *Respectul față de opinia copilului și a părintelui.*
- *Cultură, limbă și convingeri proprii – valorile naționale și culturale:* dragostea față de plaiul natal, aprecierea și respectarea limbii materne, cinstirea trecutului istoric, a tradițiilor și obiceiurilor poporului din care face parte, precum și a popoarelor conlocuitoare;

Paradigma educației timpurii, în contextul politicilor educaționale la nivel internațional și național, se bazează pe un sistem de **principii** generale, de bază, care pornește de la concepția despre **Copil** și **Copilărie** recunoscute și respectate ca **Valori** esențiale, și anume:

- 1) *Principiul asigurării respectului față de copil* ca ființă umană cu drepturi depline, care are nevoie de îngrijire, educație, supraveghere și dezvoltare garantate, precum și dragoste și sensibilitate din partea adulților.
- 2) *Principiul accesibilității la servicii socio-educative de calitate* – serviciile educaționale și de îngrijire trebuie să fie accesibile tuturor copiilor din comunitate, inclusiv celor cu CES și familiilor lor, indiferent de localitate, posibilități materiale; ele trebuie să fie calitative – să corespundă nevoilor și intereselor copiilor și familiilor, să contribuie la dezvoltarea holistică - fizică, cognitivă, verbală și psiho-emoțională a copilului la nivelul standardelor minime stabilite.
- 3) *Principiul flexibilității și abordării diferențiate și individualizate* – diferențierea ofertei socio-educative la nivelul fiecărei comunități, instituții de educație timpurie, familie și fiecărui copil în dependență de necesități și potențial.
- 4) *Principiul egalității șanselor* – fiecărui copil i se asigură oportunități egale de dezvoltare liberă, globală și armonioasă a personalității sale într-un mediu educativ sigur, atractiv, stimulat și prietenos, în care copiii sunt încurajați să aibă aspirații înalte, să aibă încredere în ei înșiși, să persevereze și să-și dezvolte/multiplice potențialul.
- 5) *Principiul dialogului și participării* – EÎTC își realizează funcțiile prin dialog și consultare, promovând participarea părinților și copiilor la viața instituției, respectând dreptul acestora la opinie și asigurând transparența deciziilor și a rezultatelor printr-o comunicare periodică, adecvată. Activitățile desfășurate au un caracter deschis către comunitate.
- 6) *Principiul parteneriatului socio-educativ* între toate instituțiile care oferă servicii (educaționale și de îngrijire) copiilor de la naștere până la vârsta de 7 ani, familie, autoritățile administrației publice – centrale și locale, alte instituții comunitare, ONG-uri locale, naționale și inetranționale, pentru asigurarea unui sprijin real pentru dezvoltarea armonioasă a copilului.

Principiile educației timpurii reprezintă repere importante ale activității EÎTC, a cadrului didactic și managerial, care ghidează deciziile acestora asupra modului în care interacționează cu copiii și cu familiile acestora, a modului în care organizează contextele și experiențele de învățare, abordând jocul și învățarea într-o simbioză și consecință logică. În acest sens, principiile pedagogice generale ale educației timpurii, precum și principiile didactice aplicabile întregului proces de învățământ, conturează o normativitate a pedagogiei copilului, care reprezintă un cadru axiologic, psihologic și pedagogic în realizarea cu succes a activităților educative din instituția de educație timpurie.

❖ Implementarea EÎTC

Educația timpurie condiționată de starea de bine a copilului și mediul educațional

Valorificarea și dezvoltarea potențialului copilului are loc doar dacă este asigurată **starea de bine a copilului**, determinată de satisfacerea nevoilor de bază: nevoia de securitate și claritate, de înțelegere și afecțiune, de recunoaștere socială și sentiment de apartenență la grup, nevoia de a se simți priceput, capabil și valoros, nevoile fizice.

Asta înseamnă:

- *asigurarea celor mai bune condiții posibile pentru creștere, învățare și dezvoltare* - copilul poate să se bucure de compania altor copii și educatori, să simtă bucuria și libertatea de acțiune într-o atmosferă calmă, atractivă și sigură. Copilul este interesat în mediul său și poate direcționa energia lui către joacă, învățare și activitățile cotidiene cu un nivel adecvat de provocare;
- *încurajarea capacităților funcționale* - copilul simte că este apreciat și acceptat așa cum este, și că el este auzit și observat; el este ajutat să dezvolte un respect față de sine sănătos; el dorește să încerce lucruri noi, să învețe abilități sociale. Mai mult decât atât, fiecare copil este tratat în conformitate cu nevoile individuale, personalitatea și cultura sa de familie, și are sentimentul că este tratat în mod echitabil, indiferent de sex sau de mediul social, cultură sau etnie.

Bunăstarea copiilor în activitățile de EÎTC este promovată prin relații personale stabile și calde. Relațiile lor cu părinții, educatorii și alți copii sunt stimulate, iar ei au sentimentul de apartenență la grupul de colegi.

Specificul dezvoltării în perioada timpurie solicită organizarea atentă a **mediului EÎTC** – o condiție esențială pentru stimularea dezvoltării copilului în această perioadă.

Mediul EÎCP¹ este un ansamblu format din elemente fizice, psihologice și sociale și include clădiri, infrastructură, comunitatea din vecinătate și adulții/personalul cu responsabilități funcționale pentru diverse situații, precum și diverse spații, materiale și echipamente. Dacă mediul este bogat, jucăuș, deschis, flexibil și stimulează învățarea, el atrage interesul și curiozitatea copiilor și îi încurajează să se joace, să exploreze, să experimenteze, să se miște, să acționeze și să se exprime în moduri diferite, să planifice și să ia decizii pentru ei înșiși, permițându-le, astfel, să progreseze în procesul de învățare și dezvoltare. În plus, mediul poate să sugereze și să motiveze comportamente de comunicare, colaborare/cooperare, de participare și de cultură igienică, sau poate introduce o serie de elemente bazate pe cunoaștere, aptitudini și experiență în acțiunile ce implică atât copii, cât și adulți (cadre didactice, alt personal, părinți).

În planificarea mediului EÎTC, ar trebui să fie luate în considerare atât aspectele funcționale, cât și cele estetice. Copiii și părinții pot participa la (re)planificarea spațiilor (din interior și exterior), a materialelor și echipamentelor în funcție de nevoile și interesele copiilor. Planificarea spațiilor poate fi utilizată ca mijloc de promovare a interacțiunilor în grupuri de colegi și între copii și

¹ Termenul "mediul EÎTC" este mai larg decât termenul "mediu de învățare" – aici el are scopul de a descrie EÎTC ca fiind legată nu numai de învățare, ci și de grijă, joacă, natură și mediu în general. De asemenea, acesta își propune să evidențieze importanța diverselor relații interactive.

educatori. Un mediu EÎTC bine proiectat promovează activități în perechi, în grupuri mici, în care fiecare are posibilitatea de a lua parte la discuții și interacțiuni.

Atmosfera mediului EÎTC trebuie să fie una pozitivă. De asemenea, mediul trebuie să fie atractiv, plăcut și sigur, unde copiii să se simtă stăpâni și în siguranță și să țină cont de factorii de sănătate și securitate a acestora și bunăstarea lor în general.

Personalul EÎTC trebuie:

- să ofere un mediu bogat și stimulativ care să promoveze învățarea eficientă și efectivă și să asigure progresul în procesul de învățare;
- să colaboreze pentru a crea medii de învățare, atât în interior, cât și în aer liber, care să-i motiveze pe copii și să le permită să aleagă dintr-o gamă de activități care le sunt oferite în zone bine definite și sigure;
- să planifice cu atenție pentru a exploata oportunitățile unice pe care le pot oferi zonele în interior și cele din aer liber; învățarea în aer liber trebuie să fie frecventă, sigură, variată și stimulatивă și să ofere copiilor un program echilibrat.

Este important ca personalul din EÎTC să utilizeze cât mai bine întreg **spațiul** instituției și împrejurimile ac, **echipamentul** și **timpul**, astfel încât copiii să poată utiliza pe deplin resursele disponibile.

Mediul de învățare în instituțiile de educație timpurie va fi organizat astfel, încât să stimuleze activitatea și creativitatea copiilor, dorința de a se implica în activități, să sugereze și să motiveze comportamente cognitive, de colaborare, de participare și de cultură igienică.

Educație centrată pe copil

Paradigma educației timpurii se axează pe afirmarea rolului prioritar al *finalităților educației*, la nivel de curriculum pentru educația timpurie. În funcție de finalități se structurează și celelalte elemente ale modelului curricular de abordare a educației, adică *metodele didactice*, *strategiile de evaluare* și *conținuturile*.

Dezvoltarea *paradigmei curriculum-ului pentru educația timpurie* se datorează necesității rezolvării conflictelor dintre abordarea **psihocentristă** și **sociocentristă** a educației, și între educator și copil (a se vedea *tabelul 1*).

Tabelul 1. *Caracteristicile abordării psihocentriste și sociocentriste*

Abordarea psihocentristă	Abordarea sociocentristă
➤ vizează <i>centrarea pe copil</i>, sunt orientate pe noțiunea de dezvoltare a persoanei ca întreg și promovarea învățării prin activități în care copilul se implică de bună voie și la alegerea sa, explorare spontană și joc. [20] Sistemul educației timpurii desemnează următoarele caracteristici: • centrarea educației pe copil, și anume pe calitățile lui naturale, fiziologice și psihologice; • cunoașterea tuturor resurselor psihologice ale copilului, pe baza metodelor de observare; • realizarea acțiunilor practice eficiente realizabile în mediul pedagogic natural; • respectarea libertății de manifestare a copilului;	➤ vizează <i>influența directă a adulților</i> (părinte/educator) <i>asupra copilului</i> prin atitudine, mesaj verbal, gestică, stare afectivă, exemplul personalității etc., ori prin prezența lor activă și indirectă, prin intermediul altor factori educaționali (rude din familie, grup social, comunitate). În instituția de educație timpurie, educatorul ghidează, gestionează/ organizează, monitorizează și evaluează activitatea copilului. Educatorul își menține rolul de facilitator prin asigurarea condițiilor optime pentru actul învățării și dezvoltării copilului și prin focalizarea influențelor educative asupra socializării copiilor. Astfel, sunt favorizate interacțiunile între colegi și lucrul în grup, iar jocul simbolic sau așa-zisa joacă sunt considerate la fel de importante ca și

• organizarea conținutului educației în raport cu cerințele funcționale și interesele copilului; • instituționalizarea copilului (la decizia părinților); • individualizarea educației prin valorificarea tuturor resurselor inteligențelor multiple ale copilului.	învățarea culturală. Rolul adulților este, pe de o parte, de a aranja spațiul de joacă, de a stabili ce echipament se folosește pentru joc și pentru celelalte activități și de a organiza programul de desfășurare a acestora și, pe de altă parte, de a se apropia de copii în așa fel încât să încurajeze învățarea culturală. Educatorii sunt priviți ca un mijloc de îndumare și de sprijin al copiilor, în perioada lor de creștere socială și intelectuală. [20]
---	---

Astfel, CRET se axează pe abordările psihocentrică și sociocentrică. În cadrul abordării psihocentrice, documentul CRET are în centrul atenției copilul cu particularitățile și nevoile sale, ritmul propriu de învățare și dezvoltare. În cadrul abordării sociocentrice, accentul cade pe asimilarea sistemului de valori promovate de adult (părinte/educator etc.).

❖ Dezvoltarea holistică

În contextul educației timpurii, **dezvoltarea holistică** se axează pe abordarea tuturor nevoilor copiilor, din punct de vedere a domeniilor de dezvoltare fizic, socio-emoțional, cognitiv, lingvistic, ce funcționează interdependent în evoluția personalității copilului.

Abordarea holistică a copilului, începând din primii ani de viață, prin dezvoltarea armonioasă și emanciparea personalității copilului, ca viitor adult responsabil pentru propria persoană, relațiile cu ceilalți și cu lumea care îl înconjoară. În acest sens, **abordarea holistică a copilului** presupune o succesiune a dezvoltării personalității lui în mediul familial, comunitar, regional, global pentru ai asigura o stare de bine. Totodată, starea de bine a dezvoltării copilului este condiționată de calitatea indispensabilă a *sănătății, nutriției, educației, a sprijinului parental, protecției sociale, prevenirea unor riscuri în dezvoltarea copilului* (a se vedea figura 2). Prin urmare, starea de bine a dezvoltării copilului este desemnată de necesitatea funcționării eficiente a cadrului normativ-legal (politici), programe și servicii, mediul familial.

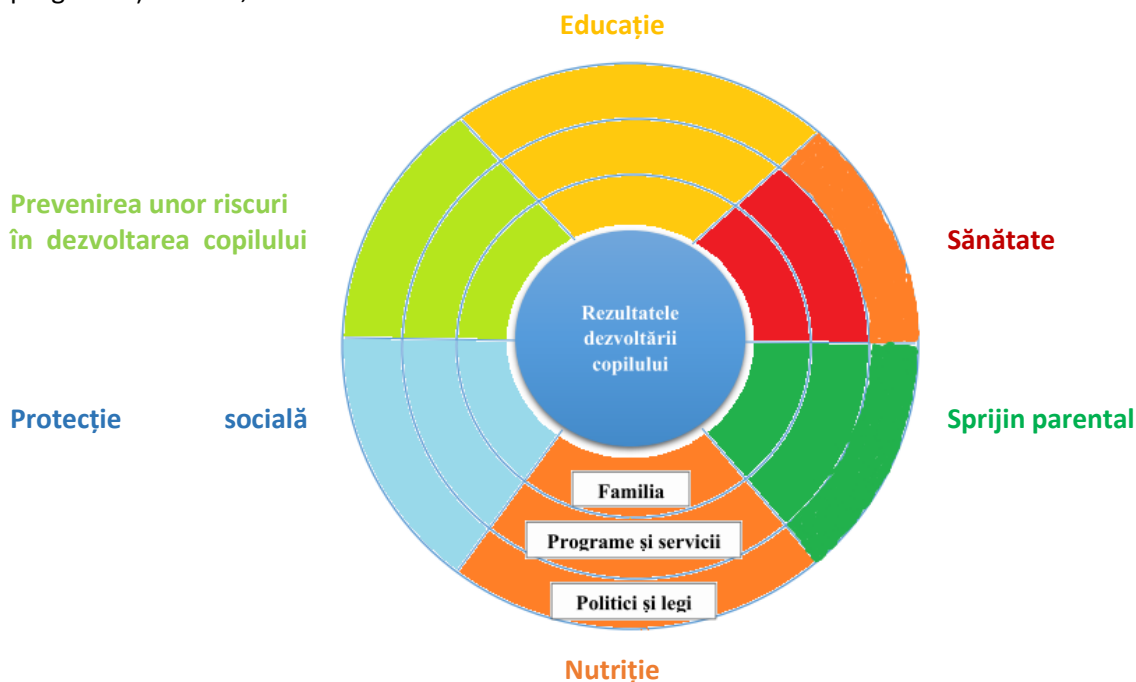

Figura 2. Modelul conceptual privind dezvoltarea holistică a copilului [13, p.14]

Abordarea holistică în cadrul procesului educațional reprezintă integrarea învățării și dezvoltării copilului prin prisma domeniilor de dezvoltare a lui - fizică, socio-emoțională, cognitivă, lingvistică. Aceasta presupune a orienta cadrele didactice să promoveze integrarea practicii educației timpurii la nivel creativ, care se va concentra mai puțin pe reperele tradiționale ale dezvoltării academice și mai mult - pe crearea stării de bine a copilului, interconectată prin dezvoltarea fizică, socio-emoțională, cognitivă, lingvistică. În mod similar, atunci când se întâmplă ceva în oricare dintre domenii, aceasta are un impact semnificativ asupra tuturor celorlalte domenii, chiar dacă copiii trec prin stadii similare de dezvoltare, dar în ritmuri diferite. De aceea, cadrele didactice nu vor aștepta rezultatul ca toți copiii să atingă același nivel de performanță în aceeași perioadă de timp.

Prin urmare, EÎTC oferă o perspectivă integrată privind accesul tuturor copiilor la programe și servicii de calitate prestate de către instituția de educație timpurie (creșă, grădiniță, centru etc.), dar și posibilitatea de extindere a accesului și la alte servicii destinate copiilor în acord de colaborare cu familia (a se vedea *educația nonformală-informală* și *figura 1*).

❖ *Jocul – activitate fundamentală în educația timpurie*

Activitatea fundamentală în educația timpurie este *jocul*, drept formă de organizare care susține, în cel mai înalt grad, dezvoltarea psihică, prin antrenarea psihomotorie, senzorială, intelectuală și afectivă, reprezintă o parte esențială a procesului de învățare și dezvoltare a copilului.

În instituția de educație timpurie, *jocul* dobândește statut de *strategie ludică de învățare* prin faptul că integrează în structura sa mai multe metode și forme de organizare tipice procesului educației timpurii, fiind aplicat în situații multiple, în context *formal* și *nonformal*. Deși **copiii nu se joacă cu scopul de a învăța, ei învață jucându-se.**

Jocul liber ales oferă adultului /educatorului posibilitatea de a analiza foarte bine copilul, de a-l cunoaște și a-i gestiona cu succes acțiunile. Jocurile liber alese sunt cele mai iubite de către copii, pentru că ele oferă posibilitatea de a selecta, centrul de interes/ăria de stimulare la care vrea să se joace, colegii de joacă, jucăriile și materialele cu care să se joace etc. Copilul este liber în alegerea subiectului jocului, în dezvoltarea/modificarea situației imaginative care alimentează jocul, precum și asumarea/ distribuirea rolurilor de joc. Aceste activități au drept rol socializarea copiilor, oferind posibilitatea de a interacționa, de a se juca fără a exista bariere emoționale, de sex, religie etc. Astfel, copilul este o personalitate în devenire *care se poate constitui ca partener al propriei sale formări.*

Activitatea de joc la copii stimulează dezvoltarea, efortul de perfecționare, favorizează apariția și dezvoltarea posibilităților de învățare sistematică și a celor de muncă. În educația timpurie, **jocul este practica dezvoltării copilului**, considera *Daniil B. Elkonin* [49];

❖ *Învățarea în educația timpurie*

Studiile privind învățarea timpurie a copiilor demonstrează, că fundamentarea învățării și dezvoltării continue a copilului depinde nu numai de plasticitatea extraordinară a creierului copiilor la această vârstă, ci și de un mediu de cultivare și stimulare furnizate de familie, instituții de prestare a serviciilor de educație și îngrijire timpurie și comunitate [41, p.7].

În timp ce diferiți factori influențează învățarea copiilor, mediul de învățare acasă (din familie) formează dezvoltarea acestora cel mai mult (a se vedea *figura 3*). Familiile joacă un rol central și educativ, îmbogățind dezvoltarea copiilor lor prin activitățile pe care le desfășoară împreună și prin alte aspecte din mediul lor de origine.

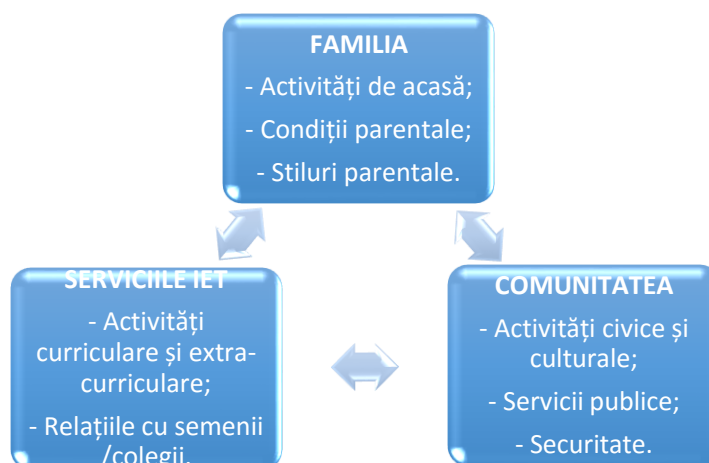

Figura 3. Factorii contextuali care influențează învățarea timpurie a copilului (Model OECD)

La etapa actuală, în SET sunt abordate noi direcții ce țin de procesul de învățare în educația timpurie, cum ar fi: *învățare activă*, *învățare experiențială*, *învățare integrată*, *învățare semnificativă*, *învățare prin descoperire* (a se vedea tabelul 2). Activitățile de învățare în educația timpurie se bazează pe joc.

Tabelul 2. **Aspectele principale ale învățării în educația timpurie**

Nr.	Repere conceptuale	Caracteristici ale învățării	Comportamente dezvoltate/manifestate de copil
1.	învățarea centrată pe copil	- asigurarea mediului de învățare; - implicarea activă a copilului în învățare; - responsabilizarea copilului pentru învățare; - alegerea materialelor, centrelor de interes, a colegilor de joacă/activitate; - înaintarea problemelor pentru rezolvare; - satisfacerea nevoilor personale; - valorificarea stilurilor de învățare.	- independență; - autonomie în acțiune; - aplică cunoștințele achiziționate; - planifică învățare; - lucrează în echipă, perechi; - cooperează cu semenii; - ajută oameni, ființe și cere ajutor; - apreciază semenii și pe sine; - finalizează lucrul început.
2.	învățarea activă	<i>Învățare prin:</i> - acțiune; - prin joc; - simțuri; - interacțiuni cu semenii și adulții; - angajare în activități concrete.	- independența; - încredere; - automotivare; - autoexprimare; - îndeplinește acțiuni repetate; - implicare în activități.
3.	învățarea integrată	<i>Învățarea prin:</i> - integrarea domeniilor de activitate; - centrele de interese; - activități la libera alegere; - activități în rutina zilei; - activități de tranziție; - activități integrate; - proiect tematic.	- asumă responsabilități; - exprimă păreri personale; - cooperează cu ceilalți; - elaborează ideile noi; - rezolvă sarcini; - argumentează păreri; - manifestă activism; - are încredere în sine.
4.	învățarea semnificativă	<i>Învățarea:</i> - începe de la copil;	- autonomie; - deservire personală;

		- este în conformitate cu nivelul individual de dezvoltare; - din experiențe cotidiene; - prin valorificarea interesului copilului.	- abilități sociale; - abilități de comunicare; - liber în activitate; - creativ.
5.	învățarea prin descoperire	<i>Învățare prin:</i> - activități de cercetare; - experiențe; - experimente; - acțiuni concrete prin valorificarea simțurilor; - unii de la alții.	- abilități de cercetare; - abilități de a simți, auzi, vedea, mirosi; - lucrează individual; - lucrează împreună cu alții; - conduce activități; - înțelege sentimentele.
6.	învățarea prin cooperare	<i>Învățare în:</i> - grup, echipe, perechi; - crearea unor idei noi; - prin explorare a unei teme; - rezolvarea unei probleme.	- lucrează împreună; - adoptă și accepta ideii; - influențează prin convingere; - manifestă grijă față de ceilalți; - încredere reciprocă; - manifestă comunicare deschisă; - soluționează conflicte.
7.	învățarea experiențială	<i>Învățare:</i> - individuală; - prin observare; - bazată pe percepție; - prin contact fizic; - pune accentul pe proces; - în diverse domenii; - prin interacțiune cu mediul; - prin manipulare a obiectelor naturale; - prin acțiune, prin aventură; - prin serviciu în folosul comunității.	- cunoaștere de sine; - descoperă corpul, - înțelege mai bine simțurile; - are experiența senzorială directă; - stabilește stilul propriu de învățare; - explică un subiect; - înțelege mediul real; - independență; - conceptualizează abstract; - rezolvă probleme; - manifestă abilități analitice.

❖ **Educația interculturală**

Republica Moldova este un spațiu multicultural și multilingvist. În instituțiile de educație timpurie sunt înscriși, deopotrivă, copii de diferite naționalități, etnii, culturi, limbi vorbite.

Limba și cultura fiecărui copil este luată în considerare. Tuturor copiilor de vârstă preșcolară, inclusiv reprezentanților minorităților naționale, li se oferă oportunități de a învăța în limba maternă sau, la posibilitățile instituției (private) și la cererea părinților – într-o limbă de circulație internațională. Studiarea limbii române ca limbă de stat devine obligatorie începând cu grupa medie (4-5 ani) și este reglementată de standardele educaționale de stat.

Educația, la interferență cu civilizația și cultura, se pot influența reciproc spre realizarea idealului social. Limba, valorile și simbolurile culturale, provenite din profunzimea timpului, ocrotite de tradiție, inedite ca expresii artistice, păstrate în cadrul familial, comunitar, în mediul cultural, pot fi valorizate în educația timpurie prin educația etnoculturală proiectată.

Scopul major al educației etnoculturale vizează formarea/dezvoltarea unei personalități prosociale și culturale, în baza cunoașterii valorilor etnoculturale materiale și spirituale, având demnitate și mândrie națională, fiind grijulie față de patrimoniul cultural imaterial, pasionat de creațiile popular-artistice ale înaintașilor (de a nu fi distruse sau date uitării).

Identitatea națională, etnică acceptată și trăită autentic de către copil va fi reperul de acceptare, asimilare și respectare a culturii altor comunități.

Multiculturalismul permite experimentarea diferitelor stiluri de viață, a altor limbi, religii, forme de artă, comportamente și tradiții cu care pot fi familiarizați copiii începând din grădiniță. Cunoscându-l pe „celălalt”, ajungem să ne cunoaștem mai bine pe noi înșine, devenim deschiși și toleranți.

Procesul educativ în instituția de educație timpurie se realizează în limba română. Potrivit

tendințelor și cerințelor actuale, pentru facilitarea procesului de integrare a copilului în societate este resimțită necesitatea de a se crea condiții pentru învățarea limbii române în grădinițele (grupele) alolingve, precum și învățarea unei limbi de circulație internațională: engleza, franceza, germana, rusa, etc. Învățarea limbii române la nivelul educației timpurii de către alolingvi va conduce la dispariția disensiunilor dintre reprezentanții minorităților etnice, va oferi copiilor oportunitatea de a-și continua studiile în limba de stat și, ulterior, de a se integra profesional.

Includerea **unui studiu oral obligatoriu în grupele medie, mare și pregătitoare din instituțiile de educație timpurie prin metoda imersiunii lingvistice ar facilita însușirea** limbii române de către aceștia.

Învățarea oricărei limbi este binevenită. Introducerea unei limbi de circulație internațională [1], ca și activitate opțională în instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova, are o importanță majoră în formarea-dezvoltarea integrală a personalității copilului.

Pentru ca învățarea unei limbi noi să nu aibă efecte negative asupra dezvoltării abilităților de limbă maternă, copiii monolingvi nu ar trebui să participe la imersiunea lingvistică totală până nu împlinesc vârsta de trei ani, când abilitățile de limbă maternă sunt bine formate. Atunci când se utilizează imersiunea lingvistică, ar trebui să se asigure, în cooperare cu părinții, că dezvoltarea abilităților copilului de limbă maternă este adecvată vârstei sale. Instituția EÎTC și părinții trebuie să se asigure că există o continuitate între imersiunea lingvistică începută în cadrul grădiniței și învățământul primar.

Punerea în aplicare a activităților de EÎTC privind multiculturalismul impune ca personalul să aibă o înțelegere culturală bună pentru a fi capabili să discute cu părinții despre nevoile diverse ale copiilor care provin din familii diferite și pentru ca obiectivele educaționale ale părinților să fie luate în considerare în condiții egale, în spirit democratic și al reciprocității.

Responsabilitatea primară pentru păstrarea și dezvoltarea limbii și culturii copilului îi revine familiei. În cadrul EÎTC, copiii sunt încurajați să folosească limba lor maternă, iar părinții – să mențină limba maternă prin susținerea dezvoltării limbii la domiciliu, creând, astfel, o bază pentru un biligvism autentic.

Prin participarea la EÎTC, copiii cu limbă și cultură diferită (de cea română) au posibilitatea să învețe limba română ca o a doua limbă în situații simple cu alți copii și educatori. În plus, copiii au nevoie de îndrumare în adoptarea și utilizarea limbii. Modurile în care limba și cultura copilului urmează să fie sprijinite sunt specificate în planul individual întocmit împreună cu părinții.

În cadrul EÎTC, cultura, obiceiurile și istoria copilului sunt studiate și apreciate, și formează o parte vizibilă a activităților zilnice. În cooperare cu părinții și diferite comunități culturale, se vor depune eforturi pentru a menține tradițiile culturale ale copiilor și pentru a sprijini posibilitățile lor de a-și exprima cultura în cadrul EÎTC. În plus, nevoile speciale și prioritățile diferitelor grupuri culturale vor fi luate în considerare în activitățile de EÎTC, cum ar fi: copiii diferitor etnii, inclusiv rroma, copiii care utilizează limbajul semnelor, copiii care provin din mediul migranților.

Prin implementarea acestor activități, EÎTC promovează integrarea tuturor copiilor în societatea moldovenească.

❖ **Parteneriatul socio-educational** înseamnă un angajament conștient al părinților și al personalului IET de a colabora în vederea susținerii creșterii, învățării și dezvoltării copiilor. Acesta presupune: încredere reciprocă, respect și egalitate la nivel de familie – instituție – comunitate. Părinții au dreptul și responsabilitatea de a-și educa copilul. [23]

Parteneriatul socio-educational reprezintă un *concept*, dar și o *atitudine* în câmpul educației. Parteneriatul vizat tinde să devină un concept central pentru abordarea *flexibilă, deschisă* a problemelor educative. Conceptul de *parteneriat educațional* are valoare de principiu în pedagogie și este o extensie de la principiul unității cerințelor în educație. Aceasta presupune nevoia unei comuniuni în ceea ce privește obiectivele propuse actului educativ.

Relația **educator – copil**, care capătă mereu sensuri noi, este o relație de parteneriat, datorită aspectelor ei de conducere democratică și flexibilității în luarea deciziilor. Nu numai copilul învață și

se dezvoltă sub influența educatorului, ci și acesta se formează și se transformă prin relația educativă. Rezolvarea fiecărei probleme educative adaugă noi competențe educatorului. Fiecare generație este altfel. Numai un **educator de tip reflexiv, flexibil, creator și dinamic**, care acceptă schimbarea, va găsi răspuns la noile întrebări.

Parteneriatul este bazat pe încredere, cere responsabilitate de la parteneri și implicare reciprocă. Ca și atitudine, parteneriatul presupune:

- acceptarea diferențelor și tolerarea diferitor opțiuni;
- egalizarea șanselor pentru a participa la acțiuni educative comune;
- interacțiuni acceptate de toți partenerii;
- comunicare eficientă între participanți etc.

Parteneriatul educațional este forma de *comunicare, cooperare și colaborare* în sprijinul copilului la nivelul procesului educațional. Acesta se realizează între:

- instituțiile educației (creșă, grădiniță, familie, școală, comunitate);
- agenții educaționale: copil, părinți, educatori, profesori, specialiști în soluționarea unor probleme educaționale (psihologi, consilieri psiho-pedagogi etc.);
- membrii comunității cu influență asupra creșterii, educației copilului (factori de decizie, medici, reprezentanți ai poliției, bisericii etc.)

Succesul parteneriatului este bazat pe legătura permanentă, constantă dintre agenții comunitari și reprezentanții IET. Se realizează, astfel, un echilibru între schimbare și continuitate, între specific și global, între împlinirea individuală și exigențele de ordin social.

Conținutul parteneriatului educativ

Personalul IET/familia/comunitatea sunt responsabili de crearea unor condiții favorabile pentru parteneriatul educațional și de cooperare în condiții egale. Părinții se implică în luarea deciziilor ce vizează activitățile opționale, sunt informați despre *progresele dezvoltării copilului (fizic, cognitiv, socio-emoțional și lingvistic)* aflat în IET.

Parteneriatul educațional este construit pe nevoile copilului, combină cunoștințele și experiențele părinților și ale personalului din sistemul educației timpurii, ambele influențând viața copilului. Valorile, opiniile și responsabilitățile în ceea ce privește parteneriatul sunt discutate atât în cadrul comunității educatorilor, cât și cu părinții.

Cel mai important capital al grădiniței constă în gradul de încredere a părinților în cadrele didactice. Experiența demonstrează, că legăturile afective și comunicarea eficientă cu părinții, cooptarea lor în diverse acțiuni îmbunătățesc atitudinea acestora față de grădiniță, încurajându-i să se implice și mai mult în viața acesteia, **să interacționeze** într-un mod cât mai eficient cu copiii lor. În relațiile cu părinții este important ca educatorul să demonstreze **profesionalism, sinceritate și atitudine transparentă**.

Cadrele didactice vor implica permanent părinții în activitatea grădiniței, nu doar atunci când apar probleme! Pentru că Parteneriatul va fi unul eficient doar atunci când părinții **vor fi implicați în luarea deciziilor**, când vor **deveni participanți activi în planificarea, organizarea și implementarea** oricăror practici pozitive.

În scopul realizării *educației parentale*, fiecare IET își poate crea un Centru de resurse, informare și educație a părinților, care să proiecteze și să organizeze activități pentru familii și comunitate - într-un cuvânt, să realizeze *educația parentală*. Părinților li se vor pune la dispoziție materiale informaționale pe diverse subiecte educative, se vor organiza dezbateri, mese rotunde, ateliere de lucru, sesiuni de schimb de bune practici educaționale etc., precum și se vor organiza *activități de consiliere parentală*.

Parteneriatul instituției de educație timpurie-familie-comunitate devine o prioritate a strategiilor orientate spre dezvoltarea și asigurarea unei educații de calitate pentru toți copiii.

III. REFERINȚE ALE CURRICULUMULUI PENTRU EDUCAȚIE TIMPURIE

3.1. Curriculumul educației timpurii – parte componentă a Curriculumului Național

Curriculumul educației timpurii, componentă reglatoare a Curriculumului Național, reprezintă un concept-cheie pentru domeniul științelor educației. Caracteristicile acestuia derivă din misiunea educației timpurii, concretizată în prevederile *Codului educației*, obiectivele strategice specificate în Strategia „Educația – 2020”, abordările, valorile și principiile acceptate și promovate în acest document.

Menirea acestui document este de a orienta cadrele didactice în proiectarea, organizarea și realizarea activităților educaționale din perspectiva unei noi viziuni pedagogice asupra copilului și educației.

Prezentul document își propune să realizeze o reactualizare și o restructurare a curriculumului educației timpurii, având ca bază mai multe argumente:

- necesitatea revizuirii periodice a acestui document pentru racordarea lui la rezultatele cercetărilor în domeniu, precum și la documentele normative și documentele de politici educaționale;
- necesitatea corelării cu prevederi și recomandări din documente promovate la nivel european;
- corelarea cu celelalte niveluri de învățământ, pentru realizarea coerenței la nivelul sistemului educațional național;
- necesitatea unei abordări sistemice a educației timpurii, care înglobează, deopotrivă, educația antepreșcolară și educația preșcolară, evitându-se abordarea lor fragmentată;
- schimbările operate în celelalte niveluri de învățământ;
- sugestiile practicienilor etc.

Acestea și constituie puncte de plecare în conturarea design-ului prezentei reînnoiri și restructurări. Modificările, inclusiv *elementele de noutate*, care ar viza *Curriculumul educației timpurii*, sunt următoarele:

- concretizarea funcțiilor Curriculumului educației timpurii din perspectiva integrării documentului în structura sistemului curricular național, care include: repere, criterii, abordări și principii ale curriculumului de educație timpurie, racordarea lui la Cadrul național de referință a Curriculum-ului;
- racordarea Curriculum-ului educației timpurii la Standardele de învățare și dezvoltare a copilului de La naștere până la vârsta de 7 ani;
- utilizarea termenilor specifici educației timpurii și a semnificației acestora în conformitate cu documentele normative, inclusiv Codul educației.
- introducerea în *structura și conținutul Curriculumului a elementelor de noutate* ca reflectare a tendințelor de dezvoltare în domeniu;
- valorizarea competențelor, prezentate prin modul în care copiii știu să gândească, să acționeze, să învețe, să transfere, să aplice cunoașterea și să caute soluții noi și originale la problemele concrete care apar în contexte reale de existență;
- modernizarea modelelor de organizare a conținuturilor într-o manieră integrată pentru transformare și derivare a competențelor;
- promovarea *valorilor naționale* și *abordarea multiculturală* în conținuturile activităților, care se va manifesta prin atașament față de pământul natal, prin identificarea deplină cu poporul din care face parte, prin aprecierea și respectarea limbii materne, a valorilor culturale, a tradițiilor și obiceiurilor poporului din care face parte; respectarea diversității etnoculturale;
- abordarea centrată pe copil pentru instituirea unei instituții prietenoase copilului;
- asigurarea *șanselor de învățare pentru toți copiii și pentru fiecare*, fără nici un fel de discriminare – socială, religioasă, de gen, de statut, rasă, etnie, limbă vorbită, grad/nivel de dezvoltare, mediu socio-economic din care provine etc.;

- asigurarea unei treceri armonioase de la o treaptă de învățământ la alta;
- asigurarea parteneriatului *instituție de educație timpurie-familie-comunitate*.

Curriculumul educației timpurii, ca subsistem al Curriculumului național, include următoarele dimensiuni, care se află în permanentă interdependență și interacțiune, și, în mare parte, determină eficiența/calitatea educației timpurii:

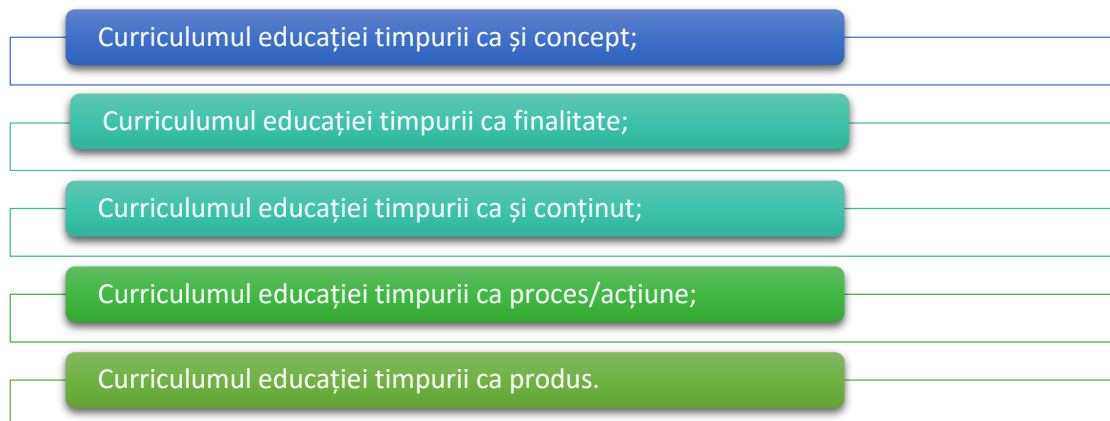

Figura 4. *Curriculumul educației timpurii ca subsistem al Curriculumului Național*

Structura acestora se încadrează în logica construirii (sub)sistemelor educaționale cu intrări și ieșiri, funcții proprii, specifice în cadrul dezvoltării/funcționării ciclice și pe spirală a curriculumului educațional.

❖ Curriculumul educației timpurii ca și concept

Un curriculum bine conceput, cu o abordare și scopuri pedagogice explicite, contribuie la o mai bună calitate și sprijin pentru practicieni.

Curriculumul pentru educația timpurie este destinat adulților care se ocupă de educația copiilor cu vârsta de până la 7 ani (cadre didactice și profesionale, manageri, studenți și părinți, tutori etc.), precum și concepuților de materiale didactice de suport pentru dezvoltarea copiilor și a materialelor de suport pentru eficientizarea practicilor educaționale ale cadrelor didactice.

În accepțiune modernă, curriculumul reprezintă un concept integrator, abordat într-o viziune globală și sistemică asupra acțiunilor educative, a componentelor acestora și a interacțiunilor care le caracterizează.

Conceptul, conform căruia copilul este un tot întreg, are la bază principiul că toate domeniile creșterii și dezvoltării umane sunt legate între ele. Nici unul dintre aspectele dezvoltării nu se manifestă de sine stătător, iar toate deprinderile, oricât de simple sau complexe ar fi, reflectă intercorelarea competențelor.

Abordarea integrată a EÎTC este văzută prin utilizarea unui cadru curricular unic care acoperă copiii de la naștere până la intrarea în școală.

Două elemente de bază caracterizează un **CURRICULUM CENTRAT PE COPIL** (Cadrul European al Calității. [34]

1) un curriculum bazat pe *obiective pedagogice, valori și abordări care le permit copiilor să-și atingă întregul potențial într-un mod holistic.*

Educația și îngrijirea copiilor, precum și dezvoltarea lor cognitivă, socială, emoțională, fizică și lingvistică sunt importante. Curriculum-ul ar trebui să stabilească obiective, valori și abordări comune care să reflecte așteptările societății cu privire la rolul și responsabilitățile serviciilor de EÎTC în ceea ce privește încurajarea dezvoltării întregului potențial al copiilor. Toți copiii sunt persoane

active și capabile să învețe, ale căror competențe diverse sunt susținute de curriculum. În același timp, implementarea curriculumului trebuie să fie planificată într-un cadru deschis, care recunoaște și abordează diversele interese și nevoi ale copiilor într-o manieră holistică. O combinație bine echilibrată a educației și a îngrijirii poate promova starea de bine a copiilor, o imagine de sine pozitivă, dezvoltarea lor fizică, socială, cognitivă și linfivistică. Experiențele copiilor și activitățile lor de participare sunt apreciate/ considerate valoroase și învățarea semnificativă prin joc este înțeleasă și susținută.

Este important să se păstreze legătura între *îngrijire, educație și socializarea* copilului. De ceva vreme, îngrijirea copiilor înseamnă cu mult mai mult decât hrănirea și culcarea copiilor. Este vorba despre **interacțiunile intense și receptive** între **copii și adulți** și despre **urmărirea ritmului și a interesului personal** al fiecărui copil. Anume prin interacțiunile cu practicienii și cu ceilalți copii, copilul poate învăța și crește. Momentele de îngrijire reprezintă, în același timp, momente de învățare. "Învățarea" la copiii mici nu ar trebui să fie înțeleasă ca învățătură formală; este învățarea de a da sens lumii înconjurătoare, dezvoltându-și propria identitate, fiind lăsat să facă alegeri, fiind cu colegii și bucurându-se de timp semnificativ cu ei, de sentimentul de apartenență și explorând lumea mai largă în afara familiei proprii. Cu cât mai mulți copii se bucură de interacțiuni calde cu ceilalți, cu cât mai mult pot merge și explora toate acestea într-un mediu sigur și jucăuș, cu atât vor învăța mai mult. În această abordare, jocul nu este doar un supliment sau un lux, ci o parte fundamentală a procesului de învățare și dezvoltare a copilului.

2) un curriculum care cere personalului să colaboreze cu copiii, colegii și părinții și să reflecteze asupra propriilor practici².

Curriculumul este un instrument important pentru a stimula crearea unei înțelegeri comune și a încrederii între copii, între copii, părinți și personalul serviciilor EÎTC pentru a încuraja dezvoltarea și învățarea. La nivel de sistem un curriculum poate ghida activitatea în toate instituțiile și contextele/ serviciile EÎTC - și la nivel local sau de instituție, el poate descrie practicile și prioritățile în contextul fiecărui serviciu. Un factor esențial de dezvoltare a unei abordări colaborative a curriculum-ului este capacitatea personalului la nivel individual de a-și analiza propria practică, de a identifica ce a fost eficient și, în parteneriat cu colegii, de a dezvolta noi abordări bazate pe dovezi. Calitatea serviciilor ECEC este sporită atunci când personalul discută despre implementarea curriculumului în contextul propriei instituții/serviciu și ține seama de nevoile copiilor, ale părinților acestora și ale echipei. Curriculumul poate susține această abordare prin promovarea unui proces de învățare a copiilor prin **experimentare și inovare**; și prin **încurajarea cooperării** cu părinții referitor la modul în care instituția [serviciul/centrul/programul] de îngrijire-educație timpurie/EÎTC poate contribui la sprijinirea dezvoltării și învățării copiilor.

Pentru a stimula dezvoltarea generală a copiilor este important să se facă legătura cu interesele și experiențele lor, cu propriul lor mediu de trai, familiile și contextul lor specific. Acest lucru este necesar pentru participarea și implicarea copilului, a practicienilor și a părinților. Practicienii trebuie să poată să reflecteze critic asupra propriei activități, precum și asupra practicii din echipă și din întreaga organizație. Metodele utile în acest sens sunt, de ex. documentarea pedagogică, observările și discuțiile, participarea la cercetare-acțiune.

Aceste reflecții/retrospecții asupra practicii ar trebui să fie făcute în mod regulat, de asemenea, și cu părinți - practicienii ajung să afle mai multe despre un copil din ceea ce pot spune

² Cadru European al Calității - "Propuneri / principii-cheie ale unui cadru de calitate pentru educația și îngrijirea copilariei timpurii" (EQF), realizat de un grup de experți din cadrul Comisiei Europene, DG Educație și Cultură, Brussel, 2013.

părinții; părinții se simt mai bine la serviciu, crește respectul și încrederea reciprocă, care pot fi numai spre beneficiul copilului în cele din urmă. Părinții implicați sunt un avantaj pentru toți.

Investiția în profesioniști reflexivi și participarea părinților creează o dinamică în care toată lumea poate continua să învețe și să modeleze conținutul curriculum-ului, în strânsă legătură cu contextul și nevoile proprii.

Practica poate fi îmbunătățită și mai mult prin cooperarea cu alte servicii (sănătate preventivă sau servicii sociale, alte servicii care pot fi de ajutor familiilor cu copii).

La baza curriculum-ului centrat pe copil stau **NEVOILE** acestuia.

Copiii mici au nevoie de:

- un mediu supravegheat în condiții de siguranță și stimulare, în care se pot simți fericiți și siguri - protecție împotriva pericolelor fizice;;
- oportunități de a investiga, de a-și satisface curiozitatea, de a explora mediul în interiorul și în afara sălii de joacă, de a-și extinde sentimentul de mirare, experiență de succes și de a dezvolta o atitudine pozitivă spre învățare;
- perioade adecvate de timp pentru învățare prin implicarea susținută în joc;
- interacțiunii cu adulții sensibili și înțelecători, de care să se atașeze, și care pot înțelege și răspunde la semnele lor;
- lucruri/obiecte pe care să le privească, să le atingă, să le audă, să le afle, să le miroase, să le guste - să le manipuleze și să se joace cu ele;
- ajutor pentru a învăța cum să-și controleze propriile comportamente,
- adult/adulți care îl/îi vor trata ca indivizi unici, irepetabili, îi vor sprijini, încuraja și vor participa sensibil la jocul lor.

Din perspectiva acestor nevoi ale copiilor mici se impune **necesitatea unui curriculum** care:

- oferă egalitate de șanse tuturor copiilor, indiferent de rasă, etnie, limba vorbită, sex, mediu de reședință, nivel de dezvoltare, statut socio-economic al familiei etc.;
- promovează dezvoltarea holistică a copiilor (fizică, socială, emoțională, cognitivă, lingvistică), asigură că aceștia se simt incluși, siguri și apreciați;
- oferă ocazii de autoexprimare, susține sentimentul propriei valori;
- încurajează creativitatea, dezvoltarea auto-controlului și determinarea de a realiza proiecte;
- oferă ocazii de a învăța să coopereze, să ajute, să ceară și să împartă cu alții sau a începe să învețe cum să-și poarte singur de grijă;
- oferă oportunități de a alege și a-și asuma responsabilități;
- oferă oportunități de a explora lumea din jurul lor prin intermediul acțiunii, ocazii cotidiene de a se juca;
- sprijin pentru căpăta deprinderi noi de mișcare, vorbire și reflecție;
- oportunități de dezvoltare a unei anumite independențe;
- stilumează capacitatea copiilor de a se exprima și a înțelege;
- este planificat, intenționat, echilibrat, flexibil, creativ și le permite să-și urmeze propriile interese și să se dezvolte în ritm propriu, bazându-se pe învățarea/dezvoltarea lor anterioară;
- este plăcut, incitant și îi motivează, îi provoacă și îi stimulează pe baza curiozității lor naturale și a dorinței de a experimenta/explora;
- promovează învățarea activă și îi ajută să înceapă să dezvolte abilitățile și dispozițiile pe care le vor avea pentru a învăța pe parcursul întregii vieți;

❖ **Învățarea și dezvoltarea copilului** de la naștere la 7 ani necesită a fi abordate dintr-o perspectivă integrată ce contribuie la dezvoltarea holistică a personalității copilului sub toate

aspectele dezvoltării: *fizice, socio-emoționale, cognitive, și lingvistice*. Perspectiva *dezvoltării globale a copilului* accentuează importanța **domeniilor de dezvoltare** a copilului, în contextul în care, IET pregătește copilul pentru școală din punct de vedere nu doar a rezultatelor academice, ci, în aceeași măsură, a valorificării competențelor prin achiziționarea de cunoștințe, capacități, atitudini, valori în cadrul **domeniilor de activitate**.

❖ Curriculumul educației timpurii ca și conținut

Orientări de conținut³

Copii învață tot timpul, în diferite medii și împrejurări. În interacțiunile cu mediul înconjurător și oamenii, copiii procesează și analizează informațiile folosind reperele conceptuale existente, fiind învățăței activi. Activitatea educațională presupune în mod inerent ca educatorii să facă alegeri de valoare. Acest lucru poate fi văzut, de exemplu, în alegerile făcute la (re)planificarea și dotarea mediului EÎCP.

În EÎTC este necesar să se ajungă la un echilibru de dezvoltare printr-un spectru larg de activități diferite, iar educatorul trebuie să fie conștient de etapa de creștere și dezvoltare a fiecărui copil. Echilibrul dintre diferitele domenii de conținut ale EÎTC pot fi examinate prin utilizarea anumitor forme de bază ale înțelegerii, cunoașterii și experienței umane. Important este a se asigura, că copilul obține o imagine a lumii, care este multilaterală, integrată și cuprinzătoare.

Domeniile de conținut ale curriculum-ului EÎTC se axează pe următoarele 5 orientări/domenii de activitate:

- *Eu, familia și societatea*
- *Limbaj și comunicare*
- *Științe (Mediul înconjurător și experiențe științifice timpurii)*
- *Sănătate, securitate și motricitate*
- *Arte*

Conceptul de "orientare" subliniază ideea, că intenția nu este ca micuții să studieze conținutul diferitelor discipline, ci ca ei să înceapă să achiziționeze cunoștințe și abilități prin intermediul cărora să-și sporească treptat capacitatea de a examina, explora, înțelege și trăi o gamă largă a fenomenelor din lumea din jur. Fiecare orientare are propriul său mod specific de gândire critică și de exprimare a creativității, de folosire a imaginației, de rafinare a sentimentelor și de dirijare a activităților.

Prin orientările de conținut ale curriculum-ului EÎTC, copilului i se oferă treptat un spectru larg de înțelegere umană, cunoștințe și experiență, precum și procese conexe. Orientările de conținut au un domeniu de aplicare mai larg decât disciplinele școlare.

Selecția efectivă și modificarea conținutului în diferite orientări variază în funcție de mediu și de situație. Comunitatea educatorilor trebuie să aibă cunoștințe vaste și profunde cu privire la copii de diferite vârste și diferite etape de dezvoltare, precum și pentru a fi în măsură să selecteze și să modifice conținutul în cazuri specifice; ei au nevoie de cunoștințe despre grupul de copii, mediul de operare și condiții. În cel mai bun caz, selectarea reușită a conținutului ajută copiii să obțină o înțelegere a modurilor de baza ale formării și ale explicației experienței umane, care s-au dezvoltat prin procese de dezvoltare istorică.

Temele, fenomenele și conținutul diferitelor orientări sunt legate de mediul imediat al copiilor, de viața de zi cu zi și experiențe concrete, astfel încât copiii sunt capabili să facă observații și să-și formeze propriile opinii. Conținuturile diferitelor orientări sunt, de asemenea, disponibile la biblioteci, teatre, expoziții, etc. Mai mult decât atât, tehnologia informațională modernă, cu diferitele sale domenii de aplicare, oferă o mare varietate de conținut. **Interesele și nevoile copiilor, precum și circumstanțele locale trebuie să fie factorii decisivi în selectarea conținutului, în cazuri specifice.**

³Orientările sunt, în esență, diferite moduri de a simți sau reacționa la fenomene și lucruri.

În EÎTC copilul nu studiază sau asimilează conținutul diferitelor orientări sau discipline și **nu există cerințe de performanță**. Orientările de conținut oferă educatorilor un cadru ce le spune ce fel de experiențe, situații și medii ei trebuie să caute, să formeze și să ofere pentru a asigura creșterea și dezvoltarea echilibrată a copiilor.

Limba este un mijloc de comunicare și interacțiune în contextul tuturor orientărilor. Prin urmare, este esențial ca în toate situațiile de îngrijire, educație și învățare-dezvoltare educatorii să folosească un limbaj cât mai atent și corect, și să explice copiilor conceptele noi.

Tabelul 3. *Concepte-cheie privind domeniile de dezvoltare și domeniile de activitate în educația timpurie*

Domenii de dezvoltare	Domenii de activitate
Domeniile de dezvoltare urmăresc evoluția copilului în funcție de creștere și de maturizare a sistemului nervos corelat cu procesul de achiziții în plan psihologic [apud 59, p. 106].	Domeniu de activitate reprezintă ansamblul de dimensiuni operaționale a procesului educațional, determinată de capacitatea de proiectare, organizare și realizare pedagogică a educatorului asumată în funcție de condițiile specifice fiecărui grup de copii.
Dezvoltarea copiilor de vârstă antepreșcolară și preșcolară se realizează în cadrul activităților educaționale, dar și în timpul rutinelor, tranzițiilor și altor momente de regim . Domeniile de dezvoltare sunt interconținuate (fizică, socio-emoțională, cognitivă și verbală) și nu se produc dispersat, ceea ce înseamnă, că dezvoltarea unui domeniu condiționează dezvoltarea copilului într-un alt domeniu, iar experiențele de învățare sunt cu atât mai semnificative pentru progresul copilului, cu cât ele se adresează simultan tuturor domeniilor dezvoltării . Copiii învață holistic, astfel încât fiecare domeniu le influențează pe celelalte și nici unul nu operează independent [34, p. 8].	În instituția de educație timpurie procesul educațional a copiilor de vârstă antepreșcolară și preșcolară se organizează prin integrarea domeniilor de activitate , dar nu sub formă de lecții, din care cauză și poziția educatorului la nivelul relației didactice este mai puțin riguroasă. Activitățile prezintă acțiuni de învățare situațională și problematizată pentru copii, iar cadrul didactic este un partener de joc. Eficiența activității educative depinde de măiestria educatorului de a reproduce situații de viață, pe care le organizează în mod creativ, sub diferite forme, dar și de a utiliza orice oportunitate de învățare apărută <i>ad-hoc</i> .

Curriculum-ul, deși structurat pe domenii de activitate, prin competențele specifice pe care le cuprinde, vizează dezvoltarea copilului în ansamblul său, acestea fiind corelate între ele și cu domeniile de dezvoltare.

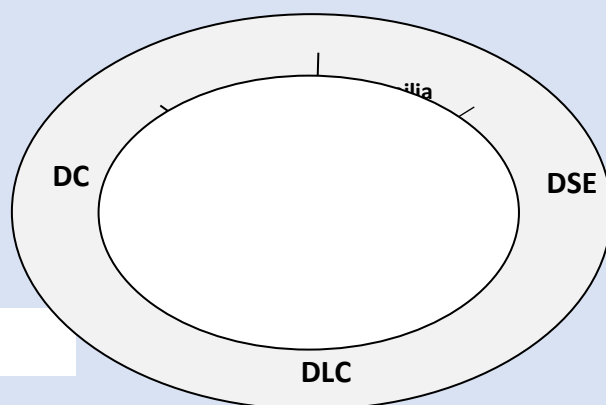

Figura 4. Corelarea domeniilor de activitate cu domeniile de dezvoltare

Domeniile de dezvoltare ale copilului sunt [34]:

- Dezvoltare fizică, sănătate și igienă personală (DFSIP)
- Dezvoltare personală, emoțională și socială (DPES)

Domeniile de activitate sunt:

- Sănătate, securitate și motricitate
- Eu, familia și societatea
- Limbaj și comunicare
- Științe (Mediul înconjurător și experiențe)

▪ Dezvoltarea limbajului și comunicării (DLC) ▪ Dezvoltarea cognitivă (DC)	științifice timpurii) • Arte
Finalitățile educației în perioada timpurie (de la naștere la 7ani) vizează dezvoltarea globală a copilului (fizic, socio-emoțional, cognitiv și verbal).	Participând în cadrul activității integrate, copilul, se dezvoltă simultan din punct de vedere fizic, socio-emoțional, verbal și cognitiv. În acest sens, domeniile de activitate devin instrumente de atingere a acestor finalități și în același timp instrumente de măsură pentru dezvoltarea copilului, în contextul în care ele indică <i>deprinderi, capacități, abilități, comportamente specifice domeniilor de dezvoltare</i> [55, p. 27].

În contextul educației timpurii, corelarea *domeniilor de activitate* cu *domeniile de dezvoltare* reprezintă o **abordare a unui curriculum integrat** [52]. Produsul acestui curriculum este educația centrată pe copil, în care accentul este pus pe importanța luării în considerare a necesităților, intereselor copilului și a stilului propriu de învățare.

Dintre elementele esențiale ale abordării integrate a curriculumului se disting următoarele:

a) Combinația tematică a conținuturilor și transpunerea ei într-un program educațional:

- Integrarea conținuturilor domeniilor de activitate se va organiza într-o structură coerentă și unitară: interdisciplinar, transdisciplinar și pluridisciplinar.
- Explorarea de către copil a realității înconjurătoare în parametrii ei de bază, aplicarea celor învățate în contexte reale și nu-și propune aprofundarea unor domenii științifice fundamentale.
- Selectarea și organizarea conținuturilor pe domenii de activitate ce va contribui simultan la dezvoltarea copilului din punct de vedere fizic, socio-emoțional, cognitiv și verbal..

b) Flexibilizarea orarului și a strategiilor de organizare și desfășurare:

- Implicațiile acestei integrări la nivel intracurricular.
- Centrarea se va face pe finalitățile educației, văzute ca rezultate anticipate ale învățării copiilor, acestea având rol de ghidare a procesului educational.
- Există principii de proiectare, organizare și desfășurare a activităților în instituția de educație timpurie:
- identificarea particularităților grupului de copii și a fiecăruia în parte , a abilităților, intereselor, nevoilor de cunoaștere ale acestora;
- ancorarea în concret și crearea unor situații de învățare care să fie relevante pentru experiența de viață a copilului;
- implicarea copiilor în procesul de cunoaștere atât în alegerea tematicii, cât și a modalităților de abordare ale acesteia.

c) Existența unor *reguli ce contribuie la flexibilizarea abordării curriculare* în instituția de educație timpurie:

- trecerea de la o activitate la alta se face prin crearea unor legături firești între idei, domenii de activitatea (tranziții);
- activitățile de învățare se pot prelungi, completa, alterna cu alte tipuri de acitivități în funcție de interesele și dispoziția copiilor;
- activitățile de învățare alternează echilibrat cu cele de relaxare, cele de interior cu cele din aer liber și ambele urmăresc deopotrivă finalități cognitive, socio-emoționale, psihomotrice și verbale.

Potrivit abordării integrate a curriculumului se face necesară utilizarea în manieră holistică, integratoare, a abilităților și competențelor celor educați, iar accentul educației ar trebui să se pună pe capacitatea de a rezolva probleme și de a le aplica în contexte reale. Prin intermediul acestui tip

de curriculum, este facilitată formarea și exersarea competențelor copiilor de a realiza conexiuni care să reprezinte lumea reală cât mai exact posibil.

Copiii au nevoie de ajutor pentru a realiza legături cu comunitatea în care trăiesc, fapt pentru care, curriculumul include activități în care copiii dobândesc anumite cunoștințe, abilități, competențe aplicabile în viața reală, aceștia devenind participanți activi în viața comunității.

❖ Curriculumul educației timpurii ca și finalitate

Abordarea centrată pe rezultatele învățării în curriculum promovează, în primul rând, mutarea accentului de pe conținuturi și centrarea curriculumului și a întregului proces de învățământ pe **finalitățile educației - competențe**, văzute ca rezultate anticipate ale învățării copiilor, acestea având rol de ghidare a procesului de învățământ. Astfel, curriculum-ul va descrie, în primul rând, „țintele de atins” de către cadrele didactice împreună cu copiii de vârstă antepreșcolară și preșcolară, în cadrul procesului educațional.

Acțiunile de abordare a **Curriculumului educației timpurii axat pe competențe** vor reflecta așteptările sociale referitoare la ceea ce *va ști copilul*, ce *va ști să facă* și *cum va ști să relaționeze cu ceilalți* la treaptă educației timpurii, deci nu este rezultatul acțiunii educaționale numai pe domeniu cognitiv, psihomotor, ci se raportează și la domeniu socio-emoțional.

Competențele se formează de la naștere și formarea lor continuă pe tot parcursul vieții în conformitate cu particularitățile dezvoltării graduale ale copilului.

❖ Conceptul de competență

Competența copilului vizează un sistem integrat de cunoștințe, abilități, atitudini și valori, achiziționate, formate și dezvoltate prin învățare, a căror mobilizare permite identificarea și rezolvarea diferitor probleme în diverse contexte și situații. [2]

Conceptul de *competență* aplicat în *Curriculumul pentru educația timpurie* oferă calea cea mai sigură de dezvoltare, dat fiind că anume competențele pot integra domeniile *cognitiv, socioemoțional, psihomotor, verbal*.

Competențele necesare adaptării la noile schimbări de ordin social, economic, cultural se dezvoltă începând cu perioada copilăriei timpurii, de aceea considerăm important de a fi evidențiate aspectele referitoare la respectul pentru unicitate, nevoile și interesele fiecărui copil, acordarea de oportunități egale de acces la educație și dezvoltare, dar și formarea unor personalități autonome, tolerante, responsabile, creative și flexibile.

Modul în care învață fiecare copil de vârstă antepreșcolară și preșcolară poate fi considerat drept ciclic sau, mai curând, spiralat. Fiecare trece prin diferite etape care se repetă și se sprijină pe ceea ce s-a acumulat anterior, cu scopul de a merge mai departe și de a învăța și mai mult. În fiecare proces de învățare, copilul trece prin etapa de familiarizare, de învățare propriu-zisă (care se situează în zona proximală a dezvoltării - ZPD expusă de Vâgotski) și de exersare. Pentru a-i forma competențele copilului (a se vedea *figura 4*), educatorul, îl va ajuta ca acesta:

- să stăpânească un ansamblu de *cunoștințe* în dependență de particularitățile de vârstă și individuale ale copilului;
- să-și dezvolte capacități de a utiliza cunoștințele în situații simple pentru a le înțelege, realizând astfel *funcționalitatea cunoștințelor* obținute;
- să rezolve diferite situații-problemă, *conștientizând* în așa fel cunoștințele funcționale în viziunea proprie;
- să rezolve situații semnificative în diverse contexte care prezintă anumite probleme din viața cotidiană, manifestând comportamente/atitudini conform achizițiilor finale, adică *competența*.

Figura 5. Structura dinamică a competențelor (Model PISA)

În procesul realizării Curriculumului pentru educația timpurie centrat pe competențe, educatorul, va stimula valorile promovate de instituția de educația timpurie, cu deschidere spre conținuturi pluri-inter-transdisciplinare; va mobiliza resursele interne achiziționate în cunoștințe fundamentale, abilități cognitive și psihomotorii, atitudini și comportamente, pe care copilul le va aplica la rezolvarea unor situații în diferite contexte.

Finalitatea educației timpurii include un ansamblu coerent de competențe care presupun, în acelaș timp, acțiunea copilului, achiziționată după parcurgerea a celor două cicluri ale educației timpurii – antepreșcolar și preșcolar. Prin natura și dozarea competențelor, acestea cele două cicluri ale educației timpurii conferă nucleul funcțional al acțiunii educaționale proiectate și realizate la nivelul optim de învățare-dezvoltare a copilului, printr-o serie de competențe dominante ce se reflectă în curriculumul pentru educație timpurie.

❖ Structura sistemului de competențe

- **Competențe cheie/transversale** sunt un set de competențe, care sugerează ceea ce ar trebui să atingă copilul pe tot parcursul educației timpurii. În procesul educațional educatorii vor forma sistemul de competențe – cheie (a se vedea tabelul 4):
 1. Competențe de comunicare
 2. Competențe civice, sociale, morale
 3. Competențe interpersonale, acțional strategice
 4. Competențe culturale, interculturale, artistice
 5. Competențe antreprenoriale
 6. Competența de a învăța să înveți pe parcursul întregii vieți
 7. Competențele de bază/specifice din cadrul domeniilor de activitate

Tabelul 4. Sistemul de competențe transversale pentru educația timpurie

Domenii de competențe	Categorii de competențe	Domenii de activitate	Domenii de dezvoltare
Competențe de comunicare	Competențe de comunicare în limba maternă	Limba și comunicare + celelalte domenii de activitate	DLC
	Competența de comunicare nonverbală, paraverbală	Limba și comunicare Arte Sănătate, securitate și motricitate	DLC DFSIP
	Competența de comunicare artistică	Limba și comunicare Arte	DLC DFSIP
	Competența de comunicare	Limba și comunicare	DLC

	în limbile moderne		
Competențe civice, sociale, morale	Competența de manifestare a conștiinței de apartenență la o comunitate națională și general umană	Eu, familia și societatea	DPES
	Competențe de manifestare a încrederii în forțele proprii, încredere în sine	Eu, familia și societatea	DPES
	Competența de respectare a normelor morale și etice, de comportament și bunele maniere	Eu, familia și societatea	DPES
	Competența antreprenorială și de asigurare a bunăstării și siguranței	Eu, familia și societatea	DC DPES
	- Competența de asumare de responsabilități față de: - sănătatea proprie; - acțiunile și deciziile proprii; - mediul înconjurător etc.	Sanătate, securitate și motricitate Eu, familia și societatea Științe	DPES+celelalte
	Competența privind respectarea, manifestarea dimensiunii de gen	Eu, familia și societatea	DPES
	Competența de interacțiune socială: stabilirea relațiilor interpersonale, integrarea în acțiunile de grup, colaborarea și cooperarea constructivă, soluționarea conflictelor, perceperea adecvată a situațiilor sociale și elaborarea unor tactici comportamentale flexibile	Eu, familia și societatea	DPES
Competențe de exprimare culturală și de conștientizare a valorilor culturale	Competența axiologică: receptarea valorilor, inclusiv a celor artistice, crearea și promovarea valorilor, manifestarea gustului estetic etc.	Arte+celelalte	DPES+celelalte
	Competența de manifestare a atitudinilor pozitive față de tradiții, obiceiuri, experiențe valorice ale poporului propriu sau a altuia	Eu, familia și societatea+celelalte	DPES+celelalte
Competența de a învăța să înveți pe parcursul întregii vieți	- Competența de operare cu entități de cunoaștere: analiză, sinteză, comparare, generalizare, abstractizare, caracterizare - Competența de a învăța din diferite surse, independent și împreună cu alții - Competența de a fi creativ	Științe+celelalte domenii de activitate	Toate

Competențe de bază specifice din cadrul domeniilor de activitate	▪ Competențe specifice limbii materne și a unei limbi străine ▪ Competențe specifice formării premiselor citit-scrisului ▪ Competențe specifice formării reprezentărilor elementare matematice ▪ Competențe specifice educației pentru mediu ▪ Competențe specifice educației muzicale ▪ Competențe specifice educației plastice ▪ Competențe specifice educației pentru sănătate	Toate	Toate
--	---	-------	-------

• **Competențele generale** au un grad înalt de generalitate și complexitate, se definesc și se formează pe durata unui ciclu al educației timpurii (antepreșcolară 0-3ani și preșcolară 3-7ani).

• **Competențe specifice** formate pe domenii de activitate, de regulă, sunt comune pentru ciclurile educației timpurii (antepreșcolară și preșcolară) în cadrul cărora se abordează integrat activitățile. Ele derivă din competențele generale și se proiectează pe baza taxonomiilor. Competențele specifice reprezintă sisteme integrate de cunoștințe, abilități, valori și atitudini pe care fiecare domeniu de activitate le creează și le dezvoltă întreaga perioadă a educației timpurii.

• **Unitățile de competență** reprezintă ansambluri integrate de achiziții așteptate de la copii, în procesul de dezvoltare al acestora, în intervalul de la naștere până la intrarea în învățământul primar, ca urmare a participării lor la activitățile educaționale din instituțiile de educație timpurie; comportamente observabile ale copiilor, legate de achizițiile așteptate de la aceștia, se regăsesc în *Standardele de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la vârsta de 7 ani*.

Aceste finalități ale educației timpurii, formulate în termeni de competențe concrete, sunt gândite din perspectiva nevoilor de formare ale copilului și ale exigențelor sociale ce vizează *finalizarea* educației prin formarea integrală a personalității, iar ca punct de plecare au *profilul de formare a copilului la debutul școlar*.

❖ Curriculumul educației timpurii ca proces

Planificarea procesului educational demonstrează capacitatea cadrului didactic de a organiza toate elementele acțiunii educaționale într-o formă coerentă, exprimată prin *corelarea competențelor specifice cu conținuturile, materialele/resursele disponibile și mediul educațional*. Planificarea activității reflectă coerența atât pe orizontală (în cadrul unei zile de lucru), cât și pe verticală (pe parcursul unei săptămâni sau a mai multor săptămâni) a modului în care competențele și conținuturile corelează pe o durată mai mare de timp, asigurând un continuum al acțiunii cadrului didactic în scopul stimulării dezvoltării copilului.

Prin diversitatea lor, **competențele generale și competențele specifice** vizează formarea copilului sub toate aspectele. Dezvoltarea plenară a copilului reprezintă scopul primordial al educației timpurii, de aceea prin domeniile de activitate propuse se urmărește stimularea dezvoltării holistice a copilului.

În reflectarea specificului învățării copiilor sunt propuse **activitățile integrate** în cadrul orelor de program în care cadrul didactic *integrează conținuturile mai multor domenii de activitate*, exploatând resursele din *mai multe centre de activitate* cu scopul atingerii *mai multor competențe specifice*.

Activitățile integrate reprezintă activități ce includ *sintetizarea și structurarea informațiilor din diverse domenii de activitate în sensul construirii la copii a unei viziuni holistice interactive asupra mediului real*. Astfel, *activitățile integrate* îmbină conținuturile din câteva/toate domeniile de activitate: *Eu, familia și societatea; Limbaj și comunicare; Științe; Sănătate, securitate și motricitate; Arte*.

Abordarea integrată asigură stimularea copiilor pe *mai multe domenii de dezvoltare*, acordându-le egală atenție tuturor. Planificarea activităților este condiționată de **specificitatea grupului de copii**. Astfel, durata atingerii competențelor poate varia de la o grupă la alta, cum, dealtfel, variază, în mod firesc, de la un copil la altul. Fiind puternic **influențată de progresul înregistrat de copii**, planificarea pe o durată mai mare de timp poate suporta modificări – prin adăugarea sau scoaterea unor teme/subteme de interes a copilului/părinților, iar uneori a cadrului didactic. De aceea, un rol foarte important îl joacă *observarea și evaluarea progresului copilului*. [24]

Proiectul tematic este un demers didactic în centrul căruia se află o temă/un subiect ce prezintă interes pentru copil. **Unitatea tematică** vizează atingerea competențelor specifice din mai multe domenii de activitate prin activarea centrelor de interes, în care se desfășoară procesul educațional. Prin realizarea unei unități tematice se asigură **abordarea integrată** a curriculum-ului.

Proiectarea tematică (în baza unei teme/subiect/concept) reprezintă:

- o modalitate de a implica copiii și părinții în planificare, prin sondarea intereselor copiilor, a doleanțelor părinților, dar și sugerate copiilor prin expunerea lor la experiențe noi de învățare.
- o modalitate prospectivă, care poate fi de durată mai lungă (o săptămână, câteva săptămâni) sau mai scurtă (proiect de o zi), în funcție de nivelul de interes al copiilor, de complexitatea temei abordate, de contextul temporal și cultural, dar și de capacitatea cadrului didactic de a oferi oportunități diverse de învățare experiențială, prin descoperire, în diverse centre de activitate.

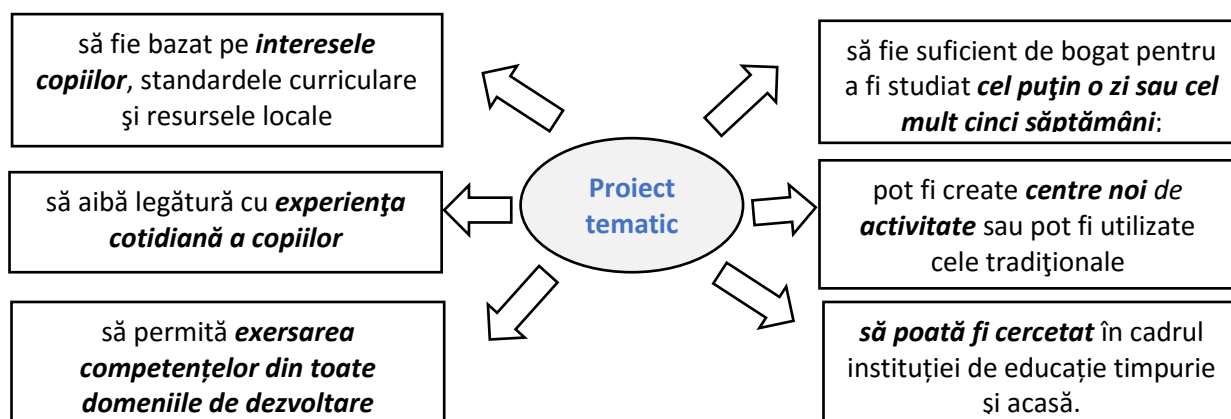

Figura 6. Criteriile de selectare (a unei teme/subiect/concept) în proiectarea tematică

Selectarea subiectelor de studiu pentru realizarea competențelor planificate se va face pe parcursul anului, implicând părinții și copiii, ținând cont de interesul acestora (a se vedea figura 6). Aceste teme vor conține un grad ridicat de atractivitate, sporind motivația copiilor de a învăța.

Pentru realizarea celor proiectate în proiectul tematic (și nu numai), se vor accesa/utiliza toate oportunitățile de învățare oferite de momentele de regim a EÎTC: activitățile comune și individuale cu copiii, lucrul în centrele de interes/arri de stimulare, plimbările, jocurile și activitățile (sportive) în aer liber, activitățile recuperatorii, activitățile recreative și de relaxare, precum și activitățile extracurriculare/opționale, rutinele și tranzițiile – toate organizate atât în prima, cât și în partea a doua a zilei.

Produsele curriculare reprezintă un set de *documente curriculare*, în care se proiectează și se explică ceea ce se urmărește în instituția de educație timpurie, în cadrul activităților sau în afara lor, atunci când copii sunt conduși de educator printr-un ansamblu de experiențe de învățare.

❖ Curriculumul educației timpurii ca produs

Curriculumul educației timpurii este **un produs** cu rol reglator la nivelul politicii educaționale și are scopul de a integra totalitatea proceselor educative și a experiențelor de învățare prin care trece copilul pe durata educației timpurii [53], (a se vedea figura 8).

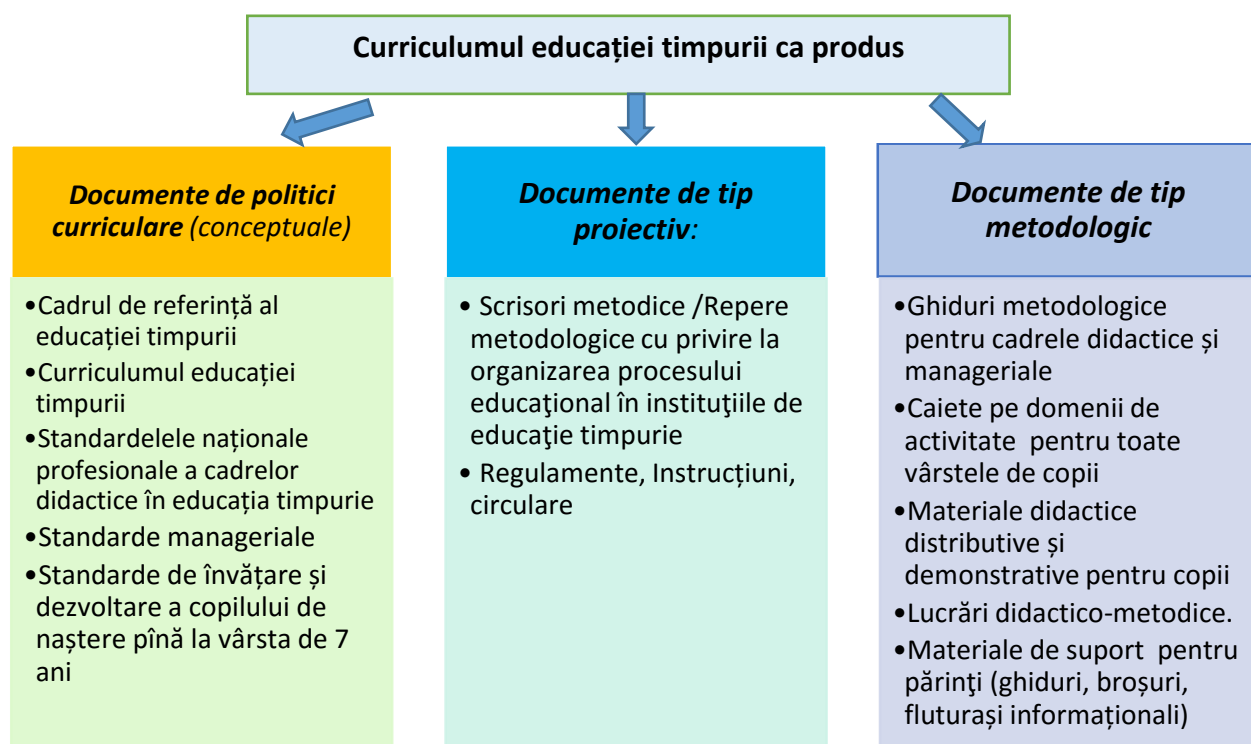

Figura 8. Curriculumul educației timpurii ca produs

3.3. Structura curriculumului pentru educație timpurie

Curriculum design (proiectare curriculară, curriculum ca proiect propriu-zis) pentru educația timpurie denumesc generic activitățile de concepere/proiectare a ansamblului de acțiuni pentru declanșarea și desfășurarea domeniilor de activitate educativă în instituția de educație timpurie.

Proiectul curricular precizează finalitățile educative, experiențele de învățare ale copilului prin domeniile de activitate, conținuturile pregătirii, formele de desfășurare, metodologia pregătirii, modalitățile de evaluare, succesiunea tuturor activităților în timp, normele de desfășurare și standardele de performanță educative.

Curriculum ca proiect propriu-zis pentru educația timpurie desemnează următoarea structură:

- **Preliminarii**

Dezvoltarea curriculară în educația timpurie a devenit prioritară sistemului de învățământ din Republica Moldova, deoarece concepția documentului reglator numit *Curriculum educației timpurii* în corelație cu *Standardele* vor asigura calitatea și eficiența accesului tuturor copiilor în instituția de educație timpurie.

Curriculumul *educației timpurii* va constitui suportul pedagogic al cadrelor didactice în parteneriat cu familia și comunitatea/societatea pentru realizarea proiectării activității educative, organizarea și desfășurarea eficientă a procesului educațional cu copiii de vârstă antepreșcolară și preșcolară instituționalizați.

- **Cadrul conceptual al curriculumului educației timpurii**

Educația timpurie este cea mai importantă și mai complexă etapă în dezvoltarea copiilor de la naștere până la momentul intrării în școală, care valorifică în mod special *competențele transversale* ale învățământului din Republica Moldova, fiind centrate pe copil. În același timp, *curriculumul pentru educația timpurie* urmărește modelarea specifică a calităților pozitive ale copilului, prin intermediul *valorilor general-umane și instrumentale*, care sunt reflectate în realizarea finalităților educaționale prin intermediul corelării dintre *domeniile de dezvoltare* și *domeniile de activitate* la nivel de educație formală, nonformală, informală.

Valorile educației timpurii sunt niște principii de pornire, în funcție de nevoile specifice ale copilului. Ele pot fi numite și ca standarde, criterii evaluative ale acțiunilor *dezvoltării holistice ale copilului*, vectori motivaționali care determină și orientează acțiunea educativă, având la bază *competențele generale și cele specifice*, generate de *competențele transversale* ale sistemului educației timpurii, configurând profilul copilului pentru următoarea treaptă de învățământ.

Conceptele-cheie ale **Curriculumului educației timpurii** constituie *a fi*: abordarea holistică / globală a copilului; curriculum centrat pe competențele copilului; starea de bine a copilului; abordarea integrată a domeniilor de activitate prin competențele transversale ale educației timpurii; corelarea domeniilor de dezvoltare cu domeniile de activitate; bucuria și plăcerea de a învăța atât în limba maternă, cât și într-o limbă străină / învățarea unei limbi internaționale; parteneriatul educațional (implicarea directă a familiei-comunității/societății în procesul de creștere, îngrijire, educație), mediul educației timpurii, valorificarea formelor de organizare formale-nonformale-informale.

- **Administrarea activităților de dezvoltare personală și educative**

Această componentă curriculară va asigura, orientativ, procesul de proiectare / planificare educativă în IET.

Administrarea activităților educative reprezintă *un plan-cadru orientativ pe domenii de activitate*, cu posibilitatea distributivă (convențională) a orelor pe *dimensiuni ale domeniilor de activitate*. Totodată, administrarea orelor orientative va include un număr de ore opționale cu teme cross-curriculare, valorificând formele de organizare formale-nonformale ale educației timpurii.

- **Competențe generale în educația timpurie**

Competențele generale se definesc pe domenii de activitate și se formează pe durata educației timpurii. Ele au un grad ridicat de generalitate și complexitate și au rolul de a orienta demersul educativ către achizițiile finale ale copilului.

Educația timpurie „construiește” fundamentul și creează premisele pentru formarea și dezvoltarea ulterioară a copilului. Anume în acest context sunt circumscrise **competențele generale ale educației timpurii** :

1. *Formarea unei personalități integre, autonome cu respect față de sine și ceilalți, purtători ai valorilor culturale naționale și universale prin prisma relațiilor familiale și sociale;*
2. *Formarea capacității de înțelegere, exprimare orală și utilizare corectă a semnificațiilor structurii verbale orale și scrise;*
3. *Manifestarea gândirii logice în situații de problemă, dovedind inițiativă și creativitate în formularea răspunsurilor/soluțiilor;*
4. *Aplicarea abilităților motrice de bază în menținerea unui mod de viață sănătos și sigur;*
5. *Manifestarea expresivității și creativității artistice prin desen, pictură, modelaj, muzică, ritmică și dans, lucru manual etc.*

❖ Curriculumul educației timpurii ca și conținut

Curriculumul este structurat pe cinci domenii de activitate. Fiecare domeniu de activitate include dimensiunile sale specifice din perspectiva dezvoltării globale ale copilului.

Tabelul 5. Domeniile de activitate în curriculum-ul educației timpurii

Domenii de activitate	Competențe specifice	Conținutul domeniilor de activitate
EU, FAMILIA ȘI SOCIETATEA	▪ Manifestarea autonomiei, încrederii, respectului față de sine și ceilalți. ▪ Demonstrarea abilităților de comunicare eficientă, a atitudinilor de cooperare și participare, a conduitei civilizate. ▪ Manifestarea unei atitudini pozitive față de familie, viața familială și realizarea rolurilor familiale. ▪ Respectarea valorilor culturale naționale și universale prin prisma relațiilor familiale și sociale.	Realizarea activităților în cadrul acestui domeniu vor fi orientate spre conștientizarea identității personale, interiorizarea normelor de conduită, formarea atitudinii pozitive față de propria persoană și față de ceilalți, manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic pornind de la contextele firești de viață și de la grupurile de apartenență din care fac parte copiii la această vârstă, educarea dragostei față de plaiul natal, patrie, popor; formarea capacității de a conștientiza apartenența la familie, neam, comunitate, țară; educarea dragostei față de limba și literatura maternă.
LIMBAJ ȘI COMUNICARE	▪ Demonstrarea capacității de înțelegere, exprimare orală și transmitere a mesajelor simple. ▪ Utilizarea unei exprimări verbale corecte din punct de vedere fonetic, lexical, gramatical. ▪ Manifestarea creativității și expresivității limbajului oral. ▪ Aplicarea abilităților de a înțelege și transmite intenții, gânduri, semnificații mijlocite de limbajul scris. ▪ Demonstrarea capacității de receptare a mesajului oral și de exprimare elementară în limba română pentru alolingvi	Dezvoltarea limbajului sub aspectele îmbogățirii vocabularului (cantitativ, calitativ), ale structurii gramaticale, ale culturii sonore, dar și ale înțelegerii semnificației mesajelor, ale comunicării (cuprinzând abilități de ascultare, comunicare orală: verbală, nonverbală și paraverbală) și prechiziții pentru citit-scris. Limbajul, comunicarea și alfabetizarea reprezintă condiții primordiale pentru dezvoltarea globală a individului și conviețuirea în societate.
ȘTIINȚE	▪ Utilizarea conceptelor elementare matematice despre număr,	Domeniul de activitate Științe include cele două dimensiuni ale activității:

(Mediul înconjurător și experiențe științifice timpurii)	mărime, formă, greutate, înălțime, lungime, volum, precum și orientare în spațiu și timp. ▪ Aplicarea abilităților de identificare a obiectelor și a mulțimilor prin operații de triere, sortare, seriare, grupare, clasificare, măsurare. ▪ Identificarea relației logice în baza operațiilor de observare, comparare și evaluare pentru înțelegerea mediului. ▪ Explorarea/investigarea abilităților de formulare a răspunsurilor/ soluțiilor la întrebări, situații, probleme, provocări în cunoașterea mediului. ▪ Manifestarea atitudinii grijului față de mediul ambiant.	<i>Educația pentru mediu și Formarea reprezentărilor elementare matematice.</i> Conținutul activităților de <i>Educație pentru mediu</i> vizează cultivarea unei atitudini active de ocrotire a naturii și de protejare a mediului înconjurător, a unei conduite ecologice în relațiile copiilor cu natura, la exersarea deprinderilor de îngrijire și ocrotire a mediului, la stimularea curiozității pentru investigarea acesteia. În cadrul activităților cu <i>conținut matematic</i> se vor dezvolta reprezentările cu privire la unele concepte, cum ar fi: mulțimi, număr și numerație, operații aritmetice simple (adunarea și scăderea), forme și figuri geometrice, unități de măsură, masă, volum, precum și dezvoltarea capacității de a se orienta în timp și spațiu; de asemenea, ei vor putea fi implicați în activități de discriminare, clasificare sau descriere cantitativă.
SĂNĂTATE, SECURITATE ȘI MOTRICITATE	▪ Utilizarea deprinderilor motrice de bază și utilitar-aplicative. ▪ Manifestarea atitudinii de cooperare, colaborare, acceptare , spirit de echipă în timpul activităților. ▪ Demonstrarea calităților intelectuale, de voință și afective în vederea aplicării independente a deprinderilor însușite. ▪ Utilizarea deprinderilor igienico-sanitare pentru menținerea stării de sănătate. ▪ Aplicarea și respectarea regulilor de protecție a vieții proprii și a altora.	<i>Conținuturile domeniului Sănătate, securitate și motricitate</i> vor fi orientate spre: dezvoltarea capacității și a obișnuinței copilului de a duce un mod sănătos de viață; apariția necesității și a interesului pentru practicarea exercițiilor fizice; dezvoltarea deprinderilor de igienă personală; cunoașterea și respectarea regulilor de protecție a vieții proprii și a altora.
Educația prin ARTE	▪ Manifestarea capacităților de lucru pentru realizarea unor desene, picturi, modelaje etc. ▪ Realizarea corespondenței între diferite elemente de limbaj plastic și forme, obiecte din mediul înconjurător. ▪ Manifestarea capacităților de receptare a lumii sonore și exprimarea prin muzică. ▪ Manifestarea atitudinii pozitive față de activitățile verbal-artistice, artistico-plastice și muzicale.	Domeniul <i>Arte</i> va fi orinetat spre dezvoltarea sensibilității estetice a copiilor și a tendinței de exprimare a gândurilor, a emoțiilor și sentimentelor prin mijloace verbal-artistice și artistico-plastice (desen, pictură, modelaj); În cadrul activităților de educație muzicală, forma capacități de receptare și exprimare muzicală, prin activități practice de cântare (vocală și instrumentală) și prin audiții muzicale. Domeniul <i>Arte</i> este o componentă a educației estetice, element important în dezvoltarea copilului, a vieții sale spirituale, morale și intelectuale, în asimilarea

• **Sugestii metodologice de organizare a învățării eficiente în educația timpurie**

Curriculumul educației timpurii va include *Sugestii metodologice* care presupun abordarea următoarelor probleme, posibile de rezolvat din perspectiva *Cadrului de referință al educației timpurii*, prin:

- ✓ integrarea metodelor la nivelul unor strategii pedagogice axate prioritar pe acțiuni de comunicare-cercetare-aplicare, apte să asigure diferențierea și autoreglarea învățării timpurii pentru a asigura acces pentru toți copiii de la naștere până la 7 ani.
- ✓ valorificarea tehnologiilor educaționale moderne („digikids” sau impactul TIC asupra dezvoltării copilului, soft-ul pedagogic, etc.);
- ✓ adaptarea strategiilor/metodelor didactice la specificul nivelului 0 (zero) de învățământ (0-6/7ani, la nevoile de individualizare a procesului educațional pentru copiii din grupele antepreșcolare și preșcolare din IET.

Formele de organizare a activităților cu copiii. Activitățile integrate se vor desfășura alternând formele de organizare a activității *frontal*, cu tot grupul de copii, *în perechi*, *pe grupuri mici și/sau individual* în funcție de conținutul educațional, particularitățile de vârstă și individuale ale copiilor, momentul zilei/activității, disponibilitatea jucăriilor și materialelor didactice etc., precum și îmbinarea eficientă a diferitelor forme de organizare a colectivului de copii, în funcție de tipul și conținutul activității, nivelul grupei, particularitățile individuale ale copiilor și ritmul propriu de dezvoltare etc. Prioritate se va da formelor de lucru în perechi, în grupuri mici. Acestea oferă posibilitate copiilor să comunice între ei și să negocieze obiectivele activității, să colaboreze, coopereze pentru realizarea unui proiect, să-și pună în valoare cunoștințele, abilitățile achiziționate, să-și dezvolte autorcontrolul.

Metodele de învățare utilizate în educația timpurie. Fiecare copil este unic, de aceea pentru fiecare este necesar să se folosească tehnicile și strategiile de învățare și comunicare potrivite, astfel, încât ei să beneficieze de sprijinul și stimularea corespunzătoare pentru dezvoltarea lor optimă [32]. Astfel, *metodele educației timpurii* vor fi utilizate să dinamizeze copiii nu prin ritmul alert impus de cadrul didactic, ci prin esența activității. Copiii vor fi stimulați **să participe direct și activ în învățare, datorită folosirii metodelor active**. Copiii învață cel mai bine atunci, când sunt motivați și când metoda de învățare îi absoarbe și este potrivită pentru ei. Aplicarea unei metode trebuie să vizeze realizarea obiectivelor propuse, și nu subiectivitatea acestora.

• **Sugestii metodologice privind procesul de monitorizare și evaluare**

Prin monitorizare și evaluare, educatoarea își îndeplinește misiunea de a pregăti copilul pentru o integrare fără disfuncții în școală, de a urmări ce se întâmplă cu el și după terminarea grădiniței, furnizând învățătorilor datele necesare continuării acțiunii instructiv-educative pe diferite trepte. Urmând pașii unei evaluări eficiente și respectând cerințele acesteia, educatorul contribuie la modernizarea procesului de învățământ, precum și la sporirea rolului educației în formarea personalității [32]. Progresul copilului va fi monitorizat cu atenție, înregistrat, comunicat și discutat cu părinții (cu o anumită periodicitate). O evaluare eficientă este bazată pe *observare sistematică* - în diverse momente ale programului zilei pentru a stabili nivelul de dezvoltare a copilului în toate domeniile, corelându-l cu indicatorii din SÎDC, pe *dialogul/interviul cu părinții*, prin *date confirmate de portofoliul copilului*, etc. [17; 22; 32; 33].

Cele mai adecvate **modalități de evaluare** a copilului în perioada copilăriei timpurii sunt: *feedback-ul verbal* (aprecierea efortului, încurajarea), *observarea* acestuia, *înregistrarea sistematică* a rezultatelor, *colectarea produselor activității* lui – toate acestea cuprinse într-un **portofoliu** care să descrie progresul copilului pe intervale de timp. Toate documentele cuprinse în portofoliul copilului necesită a fi însoțite de observații, comentarii, aprecieri ale cadrului

didactic. Portofoliul nu este doar o colecție de produse - el este dovada traiectoriei dezvoltării copilului, punctată de cadrul didactic.

Importante sunt și **autoevaluarea** copilului, **discuțiile** individuale, **expozițiile** de lucrări, aprecierea rezultatelor prin "premii", ecusoane (iepurași, ursuleți, medalii, stelute, inimioare etc.) de către cadrele didactice. Totodată, evaluarea presupune *un mijloc de stimulare a participării copiilor* la activitate, un *mod suportiv de încurajare a performanței bazate pe criterii* clar formulate în baza necesităților și intereselor copiilor, punînd accent *mai mult pe ceea ce copilul a realizat bine* și mai puțin pe eșecuri sau greșeli, tocmai pentru *a-i da mai multă încredere în sine*, dar și *a-i contura o imagine de sine conformă cu realitatea*.

- **Bibliografie**

În selectarea bibliografiei, concepatorii de curriculum vor ține cont de cadrul legislativ-normativ în vigoare, studii/rapoarte și literatura de specialitate a educației timpurii, atât la nivel național cât și internațional.

IV. MANAGEMENTUL IMPLEMENTĂRII ȘI MONITORIZĂRII CURRICULUMULUI EDUCAȚIEI TIMPURII

4.1. Strategia implementării și monitorizării Curriculumului pentru Educație timpurie

Necesitatea procesului de implementare a curriculumului impune o analiză multiaspectuală din perspectivă sistemică și managerială. Proiectarea, organizarea, coordonarea, antrenarea, controlul/evaluarea realizării prevederilor curriculumului, ca document de politică educațională, în scopul eficientizării educației timpurii (inclusiv și primul an de dezvoltare până la școlarizarea copilului) în Republica Moldova, constituie esența acțiunii de management al implementării curriculumului.

Procesul de implementare și monitorizare a curriculumului educației timpurii se va desfășura conform etapelor:

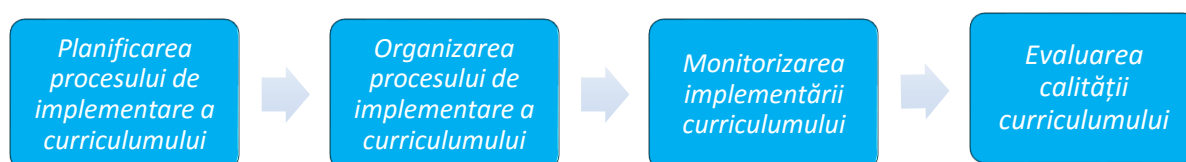

Figura 9. Etapele procesului de implementare și monitorizare a curriculumului educației timpurii

Implementarea curriculumului este necesară de a fi tratată ca un proces integrat. Structurile implementării și monitorizării curriculumului includ calitatea mediului educațional și a culturii organizaționale, relațiile familiei și ale comunității cu instituția de educație timpurie (a se vedea figura 10).

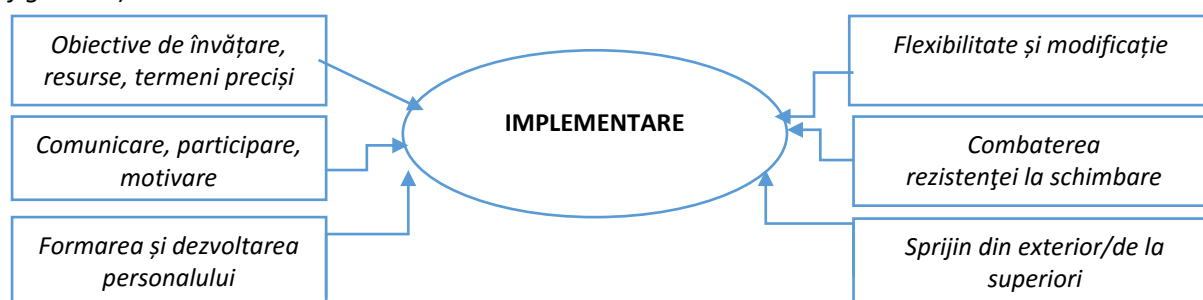

Figura 10. Implementarea unui proiect curricular, după S. Iosifescu [apud 57, p.11]

Procedura de monitorizare a implementării curriculumului se va realiza în funcție de:

- *relevanță* - proiectarea curriculumului *este/nu este* adecvat nevoilor actuale ale copiilor, de perspectivă și de formare;
- *flexibilitate* - curriculumul *permite/nu permite* apariția și manifestarea diferențelor individuale de învățare;
- *continuitate*, curriculumul *asigură/nu asigură* trecerea lentă de la educația timpurie la învățământul primar;
- *diversitate* - competențele *dezvoltă/nu dezvoltă* porțiuni de curriculum adecvate nevoilor și caracteristicilor populației instituției proprii (etnii culturale).

Abordarea managerială în implementarea curriculumului oferă o nouă viziune asupra conducerii instituției de educație timpurie. Managementul implementării curriculumului își dovedește eficiența, dacă [46, p.18-21]:

- ✓ asigură calitatea mediilor curriculare;
- ✓ organizează demersuri educative *centrate pe copil*, implicând organizarea proceselor de management în instituție *centrate pe profesor și educator*;
- ✓ este perceput ca un proces reformativ, inovativ, însoțit de cercetare experimentală continuă.

4.2. Metodologia și instrumentarul de monitorizare a curriculumului pentru educație timpurie

Pentru o monitorizare&evaluare de calitate a procesului de implementare a curriculumului pentru educația timpurie o importanță deosebită o au metodologia de organizare și *instrumentele de lucru* concepute, proiectate și aplicate. Aceste instrumente includ: fișe de observare a activității personalului, ; chestionare structurate și focus-grupuri privind percepțiile/atitudinile managerilor, cadrelor didactice, a profesorilor și studenților, părinților vizavi de curriculumul modernizat, modul și condițiile implementării și monitorizării; experiențe de realizare a acestor procese în diferite regiuni ale țării etc.

La nivel raional/municipal și instituțional [57, p.13-21], acestea *reprezintă un instrument de lucru proiectat* în mod expres pentru acest scop, care conține un ansamblu de activități puse în responsabilitatea organelor locale de specialitate în domeniul învățământului, precum și seturi de indicatori ce derivă din aceste activități, care vor fi urmăriti în procesul de monitorizare și evaluare a implementării curriculumului. Instrumentele sunt adresate specialiștilor din cadrul OLSDÎ, administrațiilor IET, cadrelor didactice, părinților. Instrumentele pot fi completate și modificate în corespundere cu cerințele și specificul raionului, IET. La finalizarea anului de studii în baza instrumentelor, responsabilii de monitorizarea implementării curriculumului din IET vor prezenta OLSDÎ, iar acestea, la rândul lor – Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, rapoarte despre starea și calitatea implementării curriculumului pentru educația timpurie.

Procesul de monitorizare a implementării curriculumului educației timpurii va începe conform planului de acțiuni, se va realiza cu sprijinul instanțelor și în termenele stabilite în program, iar monitorii se vor concentra asupra următoarelor aspecte de bază ale procesului de implementare a curriculumului [57, p.22]:

- condițiile de implementare a curriculumului;
- managementul procesului de implementare a curriculumului;
- realizarea propriu-zisă a curriculumului în procesul educativ;
- corelarea în procesul de formare a competențelor generale cu cele transversale;
- adecvarea produselor curriculare centrate pe competențe:
 - selecția și organizarea conținuturilor;
 - dimensiunea aplicativă a conținuturilor;
 - utilizarea altor resurse didactice etc.
- evaluarea rezultatelor preșcolarului;

- procedurile de evaluare a rezultatelor preșcolare vizează verificarea nivelului de competențe specifice/ transversale?
- sarcinile de evaluare sunt proiectate contextual și în legătură cu cerințele instruirii și evaluării autentice?
- indicatorii de performanță sunt utilizați pentru aprecierea nivelului de stăpânire a competențelor? etc.

- formarea cadrelor didactice: • curriculumul de formare inițială/continuă vizează formarea-dezvoltarea de competențe transversale etc.

Monitorizarea procesului de implementare a curriculumului va începe simultan în toate instituțiile de educație timpurie din Republica Moldova, utilizându-se în acest scop instrumentarul pregătit de către organizatorii acțiunii de monitorizare . [56]

Managerul instituției de educație timpurie urmează să promoveze rolurile noi ale fiecărui actant al procesului educațional (a se vedea *figura 11*).

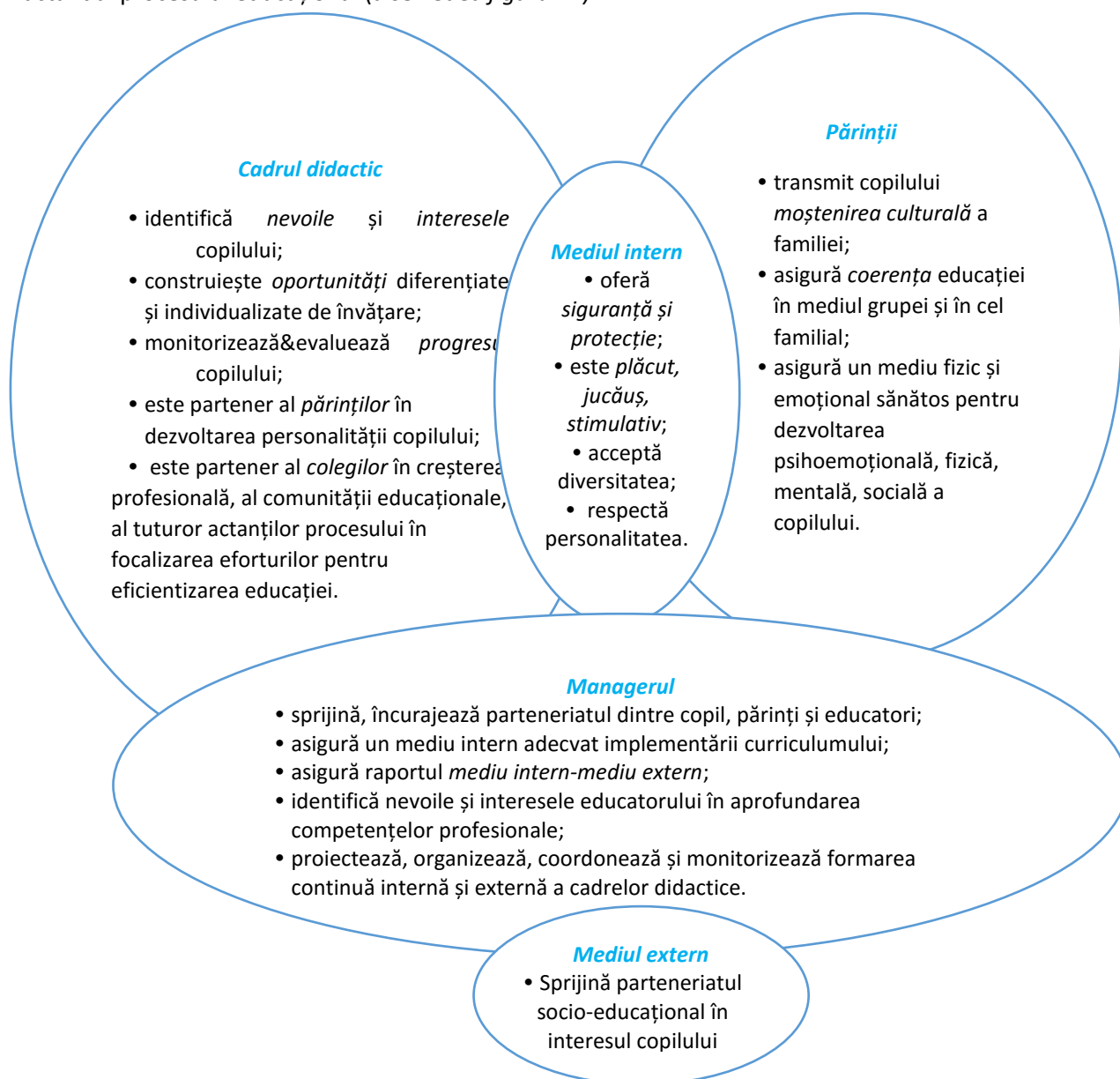

Figura 11. Rolurile actanților procesului educațional [46, p.21]

Managerul instituției de educație timpurie va edifica, împreună cu educatorii și părinții, întreg personalul instituției, un mediu educațional care [46, p.20]:

- este favorabil pentru fiecare copil, în funcție de cerințele educaționale ale acestuia;
- stimulează creativitatea și dorința copilului de a se implica în activitatea de cunoaștere, de lucru în comun cu ceilalți;
- oferă acces la produsele activității copiilor;
- pune la dispoziția fiecărui copil materialele necesare pentru activitate, zone pentru jocuri și activități independente.

Managerul instituției de educație timpurie promovează mecanisme și instrumente de organizare a procesului educațional prin care monitorizează [46]:

- centrarea procesului educațional pe copil;
- abordarea complexă/integrată a activităților de învățare de către educator;
- diversificarea contextelor de învățare (formă de organizare: individual, frontal, în grupuri mici; conținuturi: activități tematice, subiecte crosscurriculare; metode: învățare prin cooperare, explorare, experimentare, descoperire, proiecte etc.);
- stimularea și valorificarea potențialului fiecărui copil, supervizarea și evaluarea progresului acestuia.

Analiza și sinteza informațiilor culese de monitori pentru fiecare dintre aspectele curriculum-ului evidențiate mai sus, va fi necesar să elucideze/explice, în principal, două momente:

- ✓ Care este starea de fapt privind implementarea curriculumului la momentul monitorizării?
- ✓ Ce intervenții sunt necesare și posibile de realizat la nivel de conceptori de curriculum, standarde, produse curriculare, formarea cadrelor didactice etc. în vederea perfecționării curriculum-ului?

Procesul de monitorizare a implementării *curriculum-ului educației timpurii* se va încheia cu un *Raport final*, care va fi elaborat în baza rapoartelor semestriale parvenite de din partea OLSDÎ și care va include un sumar al constatărilor de bază privind fiecare dintre aspectele evidențiate mai sus, concluzii generale și o serie de recomandări privind perfecționarea documentului monitorizat.

4.3. Asigurarea didactică a procesului de educație timpurie

Eficiența asigurării didactice a procesului de educație timpurie depinde nu numai de diferențele dintre nivelul inițial al cunoștințelor și abilităților speciale în dezvoltarea și implementarea tehnologiilor moderne în educație, ci și de nivelul abilităților pedagogice generale, culturii metodologice, dezvoltării profesionale a cadrelor didactice în general. Aceasta presupune individualizarea și diferențierea instruirii atât în conținut, cât și în organizarea sa.

Activitățile de îngrijire și educație în instituțiile de educație timpurie se desfășoară în baza unei planificări tematice, săptămânale și zilnice, care vizează proiectarea tuturor activităților în care sunt implicați copiii, respectând programul zilnic stabilit de Curriculum-ul pentru educația timpurie și metodologia specifică de aplicare a acestuia.

Instituția de educație timpurie utilizează metodologii didactice care valorizează copilul, îl sprijină în vederea dezvoltării sale potrivit ritmului propriu, tipului de inteligență și stilului de învățare, îi susține motivația printr-o învățare experiențială, activă, participativă. Instituția este liberă în alegerea formelor, mijloacelor și tehnologiilor educaționale care asigură realizarea obiectivelor/ strategiilor definite în documentele directe și bunăstarea copiilor.

În toată activitatea desfășurată instituția asigură dreptul copilului la joc ca activitate, formă fundamentală de învățare, procedeu și mijloc de realizare a demersului educațional, ca o deschidere spre libertatea de a alege, potrivit trebuințelor proprii.

Instituția respectă standardele naționale specifice privind monitorizarea/ evaluarea copiilor, aprobate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, cu scop de a orienta și a optimiza învățarea și dezvoltarea copilului până la vârsta de 6/7 ani. La debutul școlar rezultatele monitorizării/ evaluării gradului de dezvoltare a fiecărui preșcolar sunt aduse la cunoștință părinților în mod individual, precum și învățătorilor din clasele primare pentru a asigura o tranziție mai lejeră spre școală prin oferirea și susținerea practicilor educaționale pozitive.

În procesul educațional desfășurat cu copiii din cadrul instituției de educație timpurie se utilizează numai auxiliare didactice, conforme Curriculumului și Standardelor educaționale naționale. [26]

În contextul celor prezentate, menționăm importanța acțiunii de implementarea a tehnologiilor educaționale moderne în instituția de educație timpurie prin asigurarea didactico-metodică pentru fiecare centru de interes pe grupe de vârstă, conform *Standardelor minime de dotare ale instituției educației timpurii* [35]. Cu ajutorul lor cadrele didactice vor efectua un demers didactic eficient promovând zi de zi principiile educației timpurii.

V. RESURSELE UMANE ÎN SISTEMUL DE EDUCAȚIE TIMPURIE

Resursele umane reprezintă totalitatea competențelor, atitudinilor, aptitudinilor, sănătatea, experiența, calitățile valoroase ale cadrelor didactice și manageriale, ale întreg personalului din sistemul/instituției de educație timpurie. [29]

Pentru realizarea/implementarea Curriculumului educației timpurii este nevoie de personal calificat, a cărui pregătire inițială și continuă îi permite să-și îndeplinească rolul profesional la standardele stabilite [SIDC + SnP].

Recunoașterea forței de muncă a personalului din EÎTC ca profesioniști este esențială. Dezvoltarea profesională are un impact enorm asupra calității muncii prestate de către personal, cât și asupra rezultatelor copiilor și calității relațiilor de parteneriat cu familia și comunitate. Dezvoltarea programelor comune de educație și formare profesională pentru toți cei care lucrează într-un context EÎTC (de exemplu, manageri, educatori și ajutoari de educatori, conducători muzicali, metodiști, cadre didactice de sprijin, asistenți personali ai copilului, precum și specialiști ca psihologi, psihopedagogi, asistenți medicali etc.) contribuie la crearea unei agende comune și la înțelegerea calității.

O bună formare contribuie la capacitatea profesioniștilor de a se angaja în interacțiuni calde, de susținere și stimulare cu copiii, ceea ce facilitează dezvoltarea acestora. Nu numai formarea sau educația ca atare este esențială, ci și conținutul ei și modul în care aceasta are loc, metodele folosite. Aliajul dintre **teorie, practică și reflecție** profesională sunt cele mai reușite în acest context. Formarea profesională trebuie să aibă caracter contunuu: oportunitățile de învățare continuă mențin nivelul calității. Acest lucru se poate întâmpla în moduri diferite: reflecție în perechi/echipă, îndrumare, coaching/mentorat pedagogic, cercetare acțională, proiecte, schimb profesional etc.

Un conținut de formare profesională, adaptat pentru practicienii care lucrează cu **grupurile mai vulnerabile**, îi poate ajuta să răspundă mai bine nevoilor suplimentare pe care familiile le pot avea. O atenție deosebită pentru **diversitate și incluziune** trebuie să facă parte din formare, pentru a fi pe deplin integrată în practica profesională.

Un element esențial al calității muncii prestate sunt **condițiile de lucru favorabile, inclusiv leadership-ul profesional, care creează oportunități de observare, reflecție, planificare, lucrul în echipă și cooperarea cu părinții** [Cadrul European de referință].

Condițiile bune de muncă sunt în beneficiul personalului și contribuie la menținerea acestuia. Diferiți factori influențează bunăstarea personalului și modul în care se interacționează și lucrează cu copiii: mărimea unui grup de copii, raportul dintre copii și adulți. De ex., studiile și experiența multor țări europene arată, că un număr mai mare de practicieni per grup de copii afectează pozitiv munca sensibilă față de copii, ca grup. Sunt și alți factori importanți, cum ar fi durata orelor de lucru,

concediile și nivelurile salariale care pot contribui la micșorarea fluctuației de personal, crearea unei ocupații permanente într-un context EÎTC și transformarea acesteia într-o opțiune atractivă.

Deși poate exista o lipsă de conștientizare în rândul personalului și a managerilor EÎTC despre importanța abilităților de **leadership** și **management**, acestea sunt de mare relevanță pentru asigurarea unei furnizări de servicii EÎTC de înaltă calitate și o bună punere în aplicare a curriculum-ului, deoarece întăresc performanța personalului. Ele sunt vitale, nu numai în ceea ce privește managementul, ci și în sensul pedagogic și evaluarea echipei de profesioniști. Echipele ar trebui să fie bine susținute, de ex. prin întâlniri regulate de echipă, prin oferirea de oportunități de învățare reciprocă, acordarea orelor libere și gratuite pentru pregătire și reflecție coaching/mentorat pedagogic, etc. *Leadership-ul* trebuie inclus în programele de formare inițială și continuă a profesioniștilor care lucrează în EÎTC. Prin urmare, **cartografierea nevoilor personalului** pentru dezvoltarea leadership-ului profesional și a managementului ar putea fi utile, iar abordarea acestor nevoi ar putea fi o posibilă zonă pentru reflecție.

Competențele pe care trebuie să le dețină personalul instituției de educație timpurie

În sistemul de educație timpurie cadrele didactice și cele manageriale dețin un ansamblu larg de competențe ce pornesc de la modul în care gândește despre copil, copilărie și educația copilului, modul în care acționează și interacționează atât cu copilul, cât și cu familia acestuia, până la competențele de ordin didactic ce țin de planificarea vieții și activității copiilor în grădiniță, de organizarea mediului educațional, de strategiile de învățare, monitorizare și evaluare utilizate etc. (vezi *Standardele profesionale naționale ale cadrului didactic din instituția de educație timpurie* (2010) și *Standardele profesionale managerilor ale cadrelor de conducere din instituția de învățământ general* (2017)).

5.4. Orientări în formarea inițială și continuă

Complexitatea domeniilor de învățare-dezvoltare a copilului semnifică nevoia de instruire și formare a adultului/cadrelor didactice, dar și pentru părinți (comunitate) pentru a-i ajuta în orientarea în noile tendințe de modernizare a curriculumului în corespundere cu standardele, precum și necesitatea stringentă de dotare a noilor condiții de dezvoltare în aceste instituții de educație timpurie pentru a asigura gradul optim de pregătire a copiilor pentru școală.

În sistemul educației timpurii formarea continuă a resurselor umane vizează două direcții indispensabile:

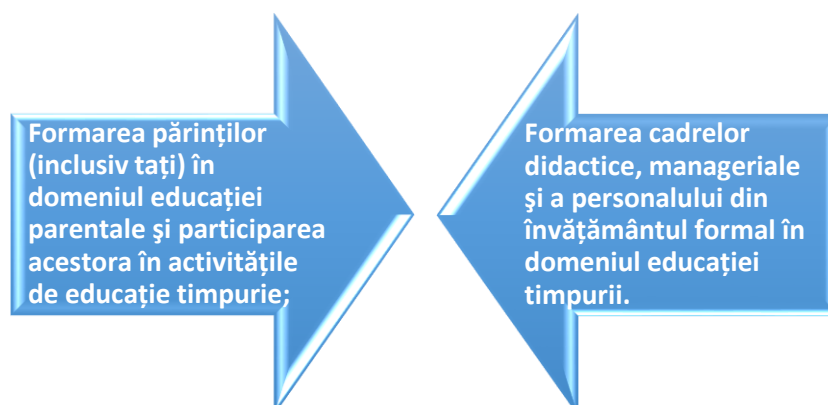

Figura 12. Direcțiile de formarea continuă a resurselor umane

Politica de stat în domeniul educației, precum și întregul sistem de învățământ din Republica Moldova tinde spre formarea de cadre didactice care să corespundă cerințelor actuale orientate spre *schimbare, dinamism, spre o educație modernă*. Pentru realizarea acestor obiective este nevoie de o pregătire profesională corespunzătoare și de o formare continuă pe măsură. Fiecare cadru didactic

trebuie să stăpânească un șir de competențe generice și specifice pentru a-i reuși rolurile multiple pe care le are în activitatea sa profesională.

Prin urmare, *orientările în formarea continuă din sistemul educației timpurii* constă în a sesiza, identifica și implementa noile schimbări în politicile educaționale care au în vedere rezultate concrete pentru asigurarea educației timpurii de calitate, care să se axeze pe nevoile multiple ale copilului (a se vedea *figura 13*).

Activitatea de formare continuă a cadrelor didactice și celor manageriale angajează două acțiuni complementare: o acțiune de înnoire și perfecționare a practicilor profesionale prin actualizarea cunoștințelor însușite în timpul formării inițiale și o acțiune care vizează reorientarea profesională prin noi competențe validate inclusiv prin obținerea unor diplome. Asamblarea lor anticipează evoluția permanentă a educatorilor în contextul unei activități complexe de „formare avansată”, situată dincolo de „simpla reciclare”. Ea „răspunde atât nevoilor personale, cât și celor organizaționale, favorizând astfel dezvoltarea autonomiei educatorului” [48, p.155].

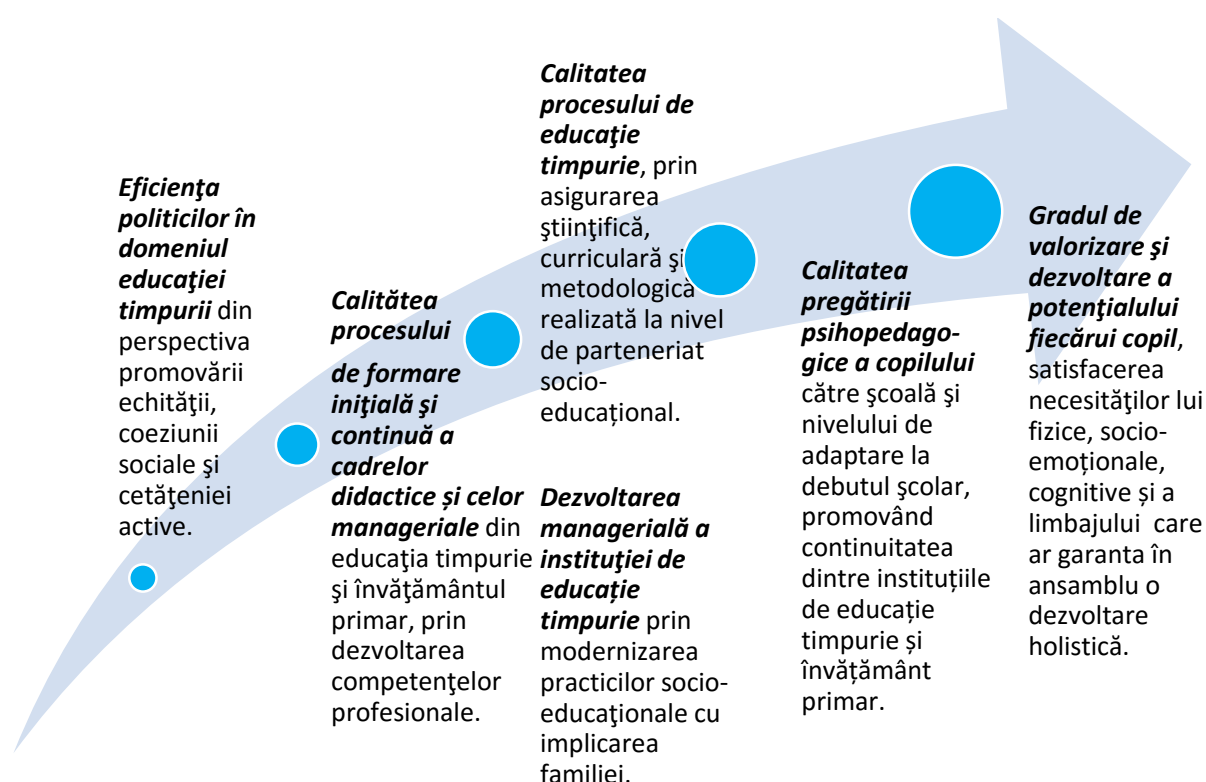

Figura 13. Prerogativele sistemului educației timpurii în formarea continuă a resurselor umane

În contextul asigurării calității educației, instituțiile de educație timpurie sunt supuse în mod constant aprecierii și evaluării din partea beneficiarilor (părinți, comunitate, societate în ansamblu). Aceasta presupune responsabilitate majoră a instituțiilor de educație timpurie pentru serviciile educaționale oferite, focalizarea pe rezultate de calitate, valorizarea capitalului uman cu accent pe competență, inovație și diversificare. [30]

Formarea continuă constituie un drept, dar și o obligațiune morală a fiecărui angajat din sistemul educațional, făcând posibilă eficiența acestui sistem, căci cadrul didactic profesionalizat are puterea de a ameliora calitatea, de a promova și anticipa schimbarea, de a asigura eficacitatea educației. [44]

Obiectivul major al formării continue a cadrelor didactice reprezintă *dezvoltarea resurselor interne ale cadrului didactic ca personalitate creatoare de cultură intelectuală și asigurarea cadrului*

autentic pentru obținere a de performanțe, pentru realizare și împlinire profesională [43]. Dat fiind faptul că performanța unei instituții depinde în mod direct de performanța cadrelor didactice, managerii sunt chemați să își asume responsabilități specifice în raport cu dezvoltarea lor, să adopte politici și mecanisme de formare a personalului didactic, să-și centreze interesul asupra *investiției multiaspectuale în formarea continuă*. Aceasta va conferi *relevanță* acțiunilor de formare continuă, va spori motivația și interesul cadrelor didactice pentru propria formare.

Atestarea cadrelor didactice se efectuează în scopul confirmării și reconfirmării în post, conform Codului educației. La opțiunea personală, educatorii, metodiștii și managerii instituției educației timpurii vor putea pregăti și susține lucrări științifice pentru obținerea gradului didactic. [7]

Cât privește formarea inițială a personalului pentru EÎTC - este nevoie de o noua concepție/abordare, care să cuprindă nu doar formarea cadrelor didactice, dar și a întreg personalului IET, care interacționează cu copilul și contribuie la învățarea / dezvoltarea acestuia.

CONCLUZII

Cadrele didactice și părinții sunt parteneri egali în procesul educativ al copilului, însă fiecare cu experiențele și aspectele specifice de activitate. În acest sens, CRET oferă mai multe oportunități de responsabilizare a adultului (părinților, personalul implicat) în orice servicii de îngrijire, nutriție, sănătate, stimulare, învățare, dezvoltare a copilului în sistemul educației timpurii.

Orientările valorice ale CRET trebuie să răspundă la întrebările societății:

- ✓ *În ce măsură este asigurată calitatea și eficiența accesului tuturor copiilor la serviciile de educație timpurie?*
- ✓ *Ce finalități își propune CRET pentru conturarea personalității holistice a copilului în pregătirea către școală?*
- ✓ *Cum vor fi respectate interesele și opțiunile copiilor? Care sunt drepturile copilului?*
- ✓ *Cum pot contribui adulții/educatorii și părinții la constituirea unui mediu adecvat și securizat de educație a copilului?*
- ✓ *Cât de bine este eficientizat parteneriatul dintre familie – instituție de educație timpurie – comunitate/societate în educația copilului?*
- ✓ *Care este gradul de dezvoltare a copilului în educația timpurie?*

BIBLIOGRAFIE

Cadrul legal și normativ

1. *Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi*
<http://www.isjcl.ro/images/Curriculum/Cadrul-European-Comun-de-Referinta-pentru-limbi.pdf>
2. *Cadrul de referință al curriculumului național*. Aprobăat prin Ordinul ministerului nr.432 din 29 mai 2017.
3. *Codul Educației al Republicii Moldova*. În: Monitorul Oficial nr. 319-324, art. nr.634 din 24.10.2014. (MODIFICAT LP138 din 17.06.2016, MO184-192/01.07.2016 art.401; în vigoare 01.07.2016).
4. *Codul de etică al cadrului didactic* (aprobat la 07.09.2015, Monitorul oficial la data de 18.03.2016).
5. *Codul Familiei*, nr. 1316-XIV din 26.10.2000. În: MO47-48, art. nr.210, aprobat din 26.10.2000 (MODIFICAT din anul 2005 până în 2018, LP17 din 05.04.18, MO142-148/04.05.18 art.277; în vigoare 01.06.18).
6. *Codul Muncii al Republicii Moldova*, nr.154-XV din 28.03.2003. (MODIFICAT din 26.09.2003 până în 2018, LP85 din 24.05.18, MO210-223/22.06.18 art.350).
7. *Concepția dezvoltării sistemului educației preșcolare*, aprobată prin Hotărârea Colegiului Ministerului Educației și Științei în 1995.
8. *Concepția educației în Republica Moldova*, 2000.
9. *Concepția privind orientarea, pregătirea și instruirea profesională a resurselor umane*. În: Monitorul Oficial nr. 155 – 158 din 25.07. 2003.
10. *Constituția Republicii Moldova*, Monitorul Oficial, nr. 1, 12.08.1994. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
11. *Convenția cu privire la Drepturile Copilului*, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova în 1990 și intrată în vigoare în 1993.
12. *Curriculumul educației copiilor de vârstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova*, ME, 2008
13. *Holistic Early Childhood Development Index (HECDI) Framework*, UNESCO, 2014.
14. *Hotărârea Guvernului nr.434 din 10.06.2014 privind aprobarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020*.
15. *Hotărârea Guvernului nr.933 din 31.12.2009 cu privire la „Aprobarea programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020”*.
16. *Instrucțiune de aplicare în educația timpurie a Metodologiei de evaluare a dezvoltării copilului* Aprobăat prin ordinul Ministrului Educației, Culturii și Cercetării nr.343 din 22 martie 2018.
17. *Hotărârea Guvernului nr. 1211 din 04.11.2016 cu privire la aprobarea Regulamentului sanitar pentru instituțiile de educație timpurie* (MODIFICAT HG522 din 06.07.2017, MO244-251/14.07.2017 art.616).
18. *ISCED – Clasificarea Internațională Standard a Educației*, UNESCO, 2011.
19. *Legea Republicii Moldova cu privire la Drepturile Copilului*, nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994.
20. *Metodologia de evaluare a dezvoltării copilului*. Aprobăat prin ordinul Ministrului Educației, nr.99 din 26 februarie 2015.
21. *National Curriculum Guidelines on Early Childhood Education and Care in Finland*. STAKES http://www.ibe.unesco.org/curricula/finland/fi_ecefw_2004_eng.pdf
22. *Organizarea procesului educațional în instituțiile preșcolare în anul 2014-2015*. Scrisoare metodică, ME.
23. *Regulamentul Centrului comunitar de educație timpurie*, aprobat prin Hotărâre de Guvern în 2008.
24. *Regulamentul cu privire la organizarea obligatorie a pregătirii copiilor pentru școală de la vârsta de 5 ani*, aprobat prin decizia Colegiului Ministerului Educației și Tineretului nr. 6.3 din 27 aprilie 2006, Buletin informativ, nr. 3/2006, pag. 5.

25. *Regulamentul de atestare a cadrelor de conducere*. Anexa 1. Ord. ME nr.454 din 31 mai 2012.
26. *Regulamentul de atestare a cadrelor didactice*. Ord. ME, nr.336 din 03 mai 2013; Ord. ME nr.1175 din 25 noiembrie 2014. Cu privire la modificările și completările la Regulamentul de atestare a cadrelor didactice.
27. *Regulamentul instituției GRĂDINIȚĂ-ȘCOALĂ PRIMARĂ*, aprobat prin decizia Ministerului Educației și Tineretului nr. 6.3 din 27 aprilie 2006, Buletin informativ, nr. 3/2006, p. 26.
28. *Repere metodologice privind organizarea procesului educațional în învățământul preșcolar*. Anexă la Dispoziția Ministerului Educației, nr. 282 din 28 iunie 2016. *Repere metodologice privind organizarea procesului educațional în instituțiile de educație timpurie în anul de studii 2017-2018*. Anexă la Ordinul Ministerului Educației, nr. 253 din 26 aprilie 2017.
29. *Standarde de învățare și dezvoltare pentru copil de la naștere până la 7 ani: Standarde profesionale naționale pentru cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie*. Aprobate de către Consiliul Național pentru Curriculum, 23 august 2010. Revizuite/dezvoltate, 2018.
30. *Standarde minime de dotare a instituției de educație timpurie*, Ordinul MECC, nr.253 din 11.10.2017.
31. *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația 2020”*.
32. *Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022*, MECC, în Monitorul Oficial Nr. 347-352, art Nr : 1198, publicat 07.10.2016.
33. *Planul național de acțiuni privind implementarea Strategiei intersectoriale de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale, 2018 (în proces de aprobare)*.

Studii/rapoarte

34. *Improving the quality of ECEC services: the European Quality Framework as a catalyst for change*. Brussel, 2013
35. *Învățământul preșcolar și protecția copilului în Europa: eliminarea inegalităților sociale și cultural* – Studiu transnațional privind politicile naționale cu privire la serviciile de educație și îngrijire timpurie existente în Europa, efectuat de Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură (EACEA P9 Eurydice), 2009.
36. Bolboceanu A. *Accesul, relevanța și calitatea educației în instituțiile de educație timpurie*. Studiu de politici publice. Chișinău: IPP, Lexon-Prim (Tipogr. Reclama), 2014.
37. *Early Learning Matters*, OECD, 2017. www.oecd.org
38. Vasian T., [et.al.]. *Aspecte ale politicilor educaționale în educația timpurie*. Studiu analitic. Chișinău: IȘE, 2017.

Literatură de specialitate

39. Andrițchi V. *Teoria și metodologia managementului resurselor umane în învățământ*. Chișinău: Print-Caro, IȘE, 2012.
40. Callo T. *Conceptul dezvoltării profesionale*. În: *Univers Pedagogic*, 2004, nr.1, p.17-20.
41. Cemortan S., Paladi O. (coord.). *Repere metodologice pentru socializarea copiilor de vârstă timpurie*. Culegere de articole. Chișinău: IȘE, 2015.
42. Chicu V. *Managementul implementării curriculumului în instituția de învățământ preșcolar*. În: *Didactica Pro*, Nr.3-4 (43-44), 2007. p. 18-21.
43. Cristea S. *Educația timpurie*. În: *Didactica Pro*, nr.3-4(43-44), 2007, p.100-102.
44. *Dicționar de pedagogie*. /S.Cristea. București-Chișinău: Litera, 2000.
45. Elkonin D.B. *Psihologia jocului*. București: E.D.P., 1999.
46. *Formarea continuă a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii: Curriculum de bază*. /Centrul Educațional „Pro Didactica”; autori: V.Chicu [et. al.]. Chișinău: „Imprint Star” SRL, 2010.
47. *Formarea inițială a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii: Curriculum de bază*. /Centrul Educațional „Pro Didactica”; autori: V.Prițcan [et. al.]. Chișinău: „Imprint Star” SRL, 2010.
48. *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară* /ME, Ed. a 2-a. Chișinău: S.n., (Tipogr. „Vite-Jesc”), 2014.

49. Glava A., Glava C. *Introducere în pedagogie preșcolară*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2002.
50. Guțu Vl. (coord.), Chicu, V., Dandara, O., [et. al.]. *Psihopedagogia centrată pe copil*. Chișinău: CEP USM, 2008.
51. Munteanu C., Munteanu E. *Ghid pentru învățământul preșcolar. O abordare din perspectiva noului curriculum*. Iași: Polirom, 2009.
52. Pogolșa L., Bucun N. [et al]. *Monitorizarea procesului de implementare a curriculumului școlar*. /Pogolșa L., Bucun N. [et al], Chișinău, 2011.
53. Pogolșa L., Guțu V. *Monitorizarea implementării curriculumului școlar*. În: *Univers Pedagogic*, nr. 1, p. 11-22.
54. Stan L. *Pedagogia preșcolarității și școlarității mici*. Iași: Polirom, 2014.
55. Vrăsmaș E. *Educație timpurie*. București: Arlequin, 2014.
56. Vrăsmaș E., Guranda O., Vrânceanu M. ș.a. *Educație timpurie individualizată*. Ghidul educatorului. UNICEF – Moldova. Chișinău: Editura Cartier, 1999.
57. Vrânceanu M. (coord.) *1001 idei pentru o educație timpurie de calitate*. Ghid pentru educatori. ME-PRODIDACTICA-CNETIF, 2010.
58. Vrânceanu M. (coord.). *Ghid pentru cadrele didactice de la grupele de creșă*. Aprobă la Consiliul Național pentru Curriculum, Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova nr. 71 din 05.09.2017.
59. Vrânceanu M. (coord.). *Cum să devii un părinte mai bun pentru copilul tău? Ghid pentru părinții care educă copii cu vârsta sub 3 ani*. Aprobă la Consiliul Național pentru Curriculum. Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova nr. 71 din 05.09.2017.